

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

SOCIÁLNĚ PEDAGOGICKÉ PORADENSTVÍ

**studijní opora k předmětu
pro studenty kombinované formy studia
oboru Sociální komunikace v neziskovém sektoru**

Doporučený semestr:	čtvrtý
Prerekvizita:	není
Navazující předmět:	není
Ukončení předmětu:	zápočet
Garant předmětu:	Mgr. et Mgr. Stanislava Hoferková, Ph.D.

Vydání: první

Vydala: Univerzita Hradec Králové v roce 2014

Stran: 66

Recenzent: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.

Publikace neprošla jazykovou korekturou. Za jazykovou a věcnou správnost textu odpovídá autor.

Sociálně pedagogické poradenství

Vyučující:
Kontakt:

Mgr. et Mgr. Stanislava Hoferková, Ph.D.
stanislava.hoferkova@uhk.cz

Pravidla komunikace s vyučujícím:

- v elektronickém učebním prostředí MOODLE (po zpřístupnění předmětu podle stanovených pravidel),
- prostřednictvím e-mailové korespondence,
- v konzultačních hodinách – zveřejněny na webových stránkách katedry.

Úvod do studia předmětu (anotace)

Tato studijní opora je vystavěna jako pomůcka k předmětu Sociálně pedagogické poradenství. Ve výuce se studenti seznámí se základními informacemi o funkci, obsahu a formách sociálně pedagogického poradenství jako systému, s právními, pedagogickými, sociologickými a psychologickými aspekty práce poradce. Pozornost bude věnována také výchovnému poradenství, důležité součásti pedagogicko-psychologického poradenství.

Tato studijní opora nenahrazuje studentovi učebnici či studijní text, přináší mu však základní orientaci v předmětu a v probíraných tématech, odkazuje na literaturu a další zdroje nezbytné při studiu předmětu.

Úvodem ke každému tematickému bloku je stručný popis probírané látky, důležité pojmy, informace či hlavní body k zapamatování. V závěru bloku najde čtenář soubor kontrolních otázek, které prověří zapamatování si a osvojení důležitých pojmů a informací z každého bloku. Soubor úkolů pro samostudium je určen pro samostatnou práci a studium, doplňuje problematiku o důležitou látku, která není uvedena v opoře, a slouží k seznámení se s důležitými legislativními dokumenty a s příslušnou literaturou. Uvedena je také použitá literatura či zdroje (ve které student nalezne probíranou látku) a doporučená literatura a zdroje, které jsou určeny pro zájemce o prohloubení učiva.

Cíle předmětu

Cílem předmětu je získat ucelený přehled o problematice sociálně pedagogického (pedagogicko-psychologického) poradenství, o osobnosti a náplni práce poradce, orientaci v platné legislativě.

Po absolvování předmětu se student:

- bude orientovat v základních pojmech,
- seznámí se s výchozí literaturou,
- bude schopen se orientovat v platné legislativě,
- bude schopen vyhledávat důležité a podstatné informace v dalších zdrojích informací např. na internetu či v příslušných časopisech,

- bude schopen využít a aplikovat poznatky v jiných předmětech (např. v předmětu Úvod do etopedie).

Osnova předmětu

1. Východiska a cíle poradenské činnosti
2. Zásady poradenské práce
3. Osobnost poradce
4. Historie pedagogicko-psychologického poradenství
5. Systém pedagogicko-psychologického poradenství
6. Pedagogičtí pracovníci v systému pedagogicko-psychologického poradenství
7. Kariérové poradenství
8. Integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Literatura

Základní literatura:

Etický kodex výchovných poradců. ASOCIACE VÝCHOVNÝCH PORADCŮ. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.asociacevp.cz/index.php?akce=5>

HLAĎO, Petr. Volba povolání. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.vychova-vzdelavani.cz>

KOHOUTEK, Rudolf. Nové poznatky z poradenské psychologie. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=397>

LAZAROVÁ, Bohumíra. *Netradiční role učitele: o situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. 2., upr. vyd. Brno: Paido, 2008. 69 s. ISBN 978-80-7315-169-0.

Národní ústav odborného vzdělávání. Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na středních školách. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/vzdelavani-zaku-se-specialnimi-vzdelavacimi-potrebami-na>

Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/>

NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství: struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 159 s. ISBN 80-7178-197-5.

OPEKAROVÁ, Olga. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. 64 s. ISBN 978-80-86723-35-8.

SAUEROVÁ, Marie. Integrace. Pedagogicko-psychologická poradna v Novém Jičíně. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.pppnj.cz/Stranky/integrace.aspx>

VÁVROVÁ, Petra. *Učitel jako poradce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999, 61 s. ISBN 80-7041-159-7.

Legislativa a dokumenty:

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018. Praha: Min. školství, mládeže a tělovýchovy ČR, 2013. [online]. [citováno 2013-11-07]. Dostupné z: <http://www.kr-kralovehradecky.cz/cz/krajsky-urad/skolstvi/prevence-soc-patologickych-jevu/narodni-strategie-primarni-prevence-rizikoveho-chovani-deti-a-mladeze-na-obdobi-2013---2018-62422/>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2005. [online]. [citováno 2012-07-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

Směrnice MŠMT k integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení č.j.: 13 710/2001-24 ze dne 6.6.2002. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/smernice-msmt-k-integraci-deti-a-zaku-se-specialnimi-vzdelavacimi-potrebami-do-skol-a-skolskych-zarizeni>

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních ve změně 116/2011 Sb. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=59741&fulltext=&nr=72~2F2005&part=&name=&rpp=15#local-content>

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných ve změně vyhlášky č. 147/2011 Sb. [online]. [citováno 2012-07-15]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=59742&fulltext=&nr=73~2F2005&part=&name=&rpp=15#local-content>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. [online]. [citováno 2012-07-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

Rozšiřující literatura a další zdroje:

FREIBERGOVÁ, Z. *Poradenství na vysokých školách*. 1. vyd. Praha: TERCIE, 2002. 162 s. ISBN 80-903125-3-5.

GABURA, Ján a PRUŽIŇSKÁ, Jana. *Poradenský proces*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. 147 s. Studijní texty; sv. 9. ISBN 80-85850-10-9.

KEBZA, Vladimír a ŠOLCOVÁ, Iva. *Syndrom vyhoření: (informace pro lékaře, psychology a další zájemce o teoretické zdroje, diagnostické a intervenční možnosti tohoto syndromu)*. 2., rozš. a dopl. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2003. 23 s. ISBN 80-7071-231-7.

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 2. vyd. Praha: Portál, 1997. 147 s. ISBN 80-7178-150-9.

KOŠČO, J. *Poradenská psychologie*. 1. vyd. Bratislava: SPN, 1987. 446 s.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KREJČOVÁ, Lenka, Václav MERTIN a Jana BUČILOVÁ KADLECOVÁ. *Pedagogická intervence u žáků ZŠ: výklad je zpracován k právnímu stavu ke dni 31.10.2010*. Praha: WoltersKluwer Česká republika, c2010, 308 s. ISBN 978-80-7357-603-5.

LAZAROVÁ, Bohumíra. *Základy pedagogicko-psychologického poradenství pro učitele: elektronické studijní texty*. Brno: Ústav pedagogických věd Filosofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. 27 s.

MALOTÍNOVÁ, M. Historie poradenství. *Výchovné poradenství*. 1998. roč. 15, č. 2.

MATĚJČEK, Zdeněk a KLÉGROVÁ, Jarmila. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Vyd. 2., aktualiz. a upr., V Portálu 1. Praha: Portál, 2011. 342 s. ISBN 978-80-262-0000-0.

MERTIN, Václav a kol. *Výchovné poradenství*. 2., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. 363 s. ISBN 978-80-7478-356-2.

MERTIN, Václav a kol. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. 198 s. ISBN 978-80-7478-026-4.

ROGERS, Carl Ransom. *Způsob bytí: klíčová témata humanistické psychologie z pohledu jejího zakladatele*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 292 s. ISBN 80-7178-233-5.

ŠÍMOVÁ, Barbora, ČERNÝ, Jiří a ŠUSTROVÁ, Magda. *Kariérové poradenství na středních školách*. V Tribunu EU vyd. 1. Brno: Tribun EU, 2012. 136 s. ISBN 978-80-263-0238-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. 430 s. ISBN 80-246-1074-4.

VALENTOVÁ, Lidmila a kol. *Školní poradenství II*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. 207 s. ISBN 978-80-7290-629-1.

ZAPLETALOVÁ, Jana, ed. a VAŇKOVÁ, Hana, ed. *Kariérové poradenství - přítomnost a budoucnost*. Vyd. 1. Praha: IPPP, ©2006. 276 s. ISBN 80-86856-21-6.

Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků ve změně 412/2006 Sb. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=60323&fulltext=&nr=317~2F2005&part=&name=&rpp=15#local-content>

Vyhláška č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče. [online]. [citováno 2012-07-15]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=60592&fulltext=&nr=458~2F2005&part=&name=&rpp=15#local-content>

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. [online]. [citováno 2012-07-15]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&fulltext=&nr=108~2F2006&part=&name=&rpp=15#seznam>

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. [online]. [citováno 2012-07-15]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=53243&fulltext=&nr=109~2F2002&part=&name=&rpp=15#local-content>

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=58473&fulltext=&nr=563~2F2004&part=&name=&rpp=15#local-content>

Webové stránky

Asociace výchovných poradců. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.asociacevp.cz/>

Asociace vysokoškolských poradců. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.asociacevsp.cz/>

Evropský program pro podporu partnerství. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.euroguidance.cz/cz/>

Institut pedagogicko-psychologického poradenství. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.ippp.cz/>

Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/>

Středisko podpory poradenských služeb. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://old.nvf.cz/spps/index.htm>

Školní poradenské pracoviště. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://spp.ippp.cz/index.html>

Požadavky na ukončení předmětu

Zápočet: vypracování seminární práce na vybrané téma související s předmětem.

Zkouška: ústní zkouška z probírané a další doporučené látky, důraz je kladen na orientaci v příslušné literatuře a legislativních dokumentech a na propojení poznatků z již absolvovaných předmětů.

Podrobnosti upřesní přednášející v úvodu předmětu.

Význam ikon v textu

Cíle

na počátku každé kapitoly konkretizují výukový cíl kapitoly.

Časová náročnost

udává, kolik času zpravidla potřebuje student k prostudování kapitoly.

Pojmy k zapamatování

jsou soupisem důležitých pojmů a hlavních bodů, které by student při studiu tématu neměl opomenout.

Poznámka

obsahuje doplňující, upřesňující nebo méně důležité informace.

Kontrolní otázky

umožňují studentovi ověřit porozumění textu a osvojení problematiky.

Souhrn

představuje shrnutí tématu.

Literatura

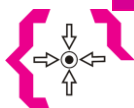
je soupisem zdrojů použitých v kapitole a slouží také pro doplnění a rozšíření poznatků.

Obsah

1	VÝCHODISKA A CÍLE PORADENSKÉ ČINNOSTI	10
1.1	Obecná charakteristika a cíle poradenství.....	10
1.2	Oblasti poradenské činnosti	12
1.3	Etapy a činnosti poradenského procesu	13
2	ZÁSADY PORADENSKÉ PRÁCE	15
2.1	Zásady poradenské práce	15
2.2	Chyby v poradenské práci.....	17
3	OSOBNOST PORADCE	19
3.1	Kompetence poradce	19
3.2	Etické zásady v poradenství	20
3.3	Prevence stresu a vyhoření.....	24
4	HISTORIE PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉHO PORADENSTVÍ	26
4.1	Počátky poradenství ve světě	27
4.2	Poradenství pro volbu povolání	27
4.3	Psychologické kliniky	29
4.4	Výchovný poradce	31
4.5	Další instituce pedagogicko-psychologického poradenství	32
5	SYSTÉM PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉHO PORADENSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE	35
5.1	Vymezení a systém pedagogicko-psychologické poradenství.....	36
5.2	Pedagogicko-psychologické poradny (PPP)	37
5.3	Speciálně pedagogická centra (SPC)	38
5.4	Vysokoškolské poradny	41
6	KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ	44
6.1	Terminologie a vymezení.....	45
6.2	Kariérové poradenství	46
6.3	Složky kariérového poradenství	46
6.4	Výchovný poradce	47
6.5	Volba povolání v kurikulárních dokumentech.....	51
7	INTEGRACE ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI	56
7.1	Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.....	56
7.2	Integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami	58
7.3	Individuální vzdělávací plán a asistent pedagoga	59
8	SOUHRN KONTROLNÍCH OTÁZEK A ÚKOLŮ K SAMOSTUDIU	63

1 VÝCHODISKA A CÍLE PORADENSKÉ ČINNOSTI

Cíle

V prvním bloku této studijní opory si představíme základy poradenství – nejprve si připomeneme některé důvody zvýšeného zájmu o poradenství a navážeme definicí poradenství. Rozlišíme poradenství dle jeho základních forem a oblastí poradenské činnosti (dotkneme se výchovného poradenství jako součásti širšího pedagogicko-psychologického poradenství), uvedeme cíle poradenství a fáze poradenského procesu. Na konci bloku se čtenář dozví základní podoby terapeutického zásahu a rozdělení poradenských aktivit.

Časová náročnost

2 hodiny

Pojmy k osvojení

- důvody zvýšeného zájmu o poradenství
- definice poradenství
- cíle poradenské práce (obecný cíl, specifický cíl, individuální cíl)
- oblasti poradenské činnosti (lékařské poradenství, psychologické poradenství a psychoterapie, pedagogicko-psychologické poradenství, profesní poradenství, sociálně-právní poradenství, pastorační činnost, resocializační poradenství)
- formy poradenské pomoci (vedení, poradenství v užším smyslu, konzultační činnost)
- fáze poradenského procesu (navázání vztahu, diagnóza klientova problému, řešení problému, závěr poradenského procesu)
- podoby terapeutického zásahu (depistáž, primární prevence, diagnostika, sekundární prevence, náprava a terapie, terciární prevence, resocializace)
- poradenské aktivity (informační činnost, zprostředkovatelská činnost, diagnostická činnost, výcvikové akce, komplexní intervence)

1.1 Obecná charakteristika a cíle poradenství

V současné době můžeme pozorovat **zvýšený zájem o poradenské služby**. Důvody můžeme spatřovat v různých oblastech:

Změna životního stylu

- větší nároky a orientace na výkon v práci
- větší ekonomické nároky na uspokojení potřeb
- menší sociální jistoty
- narůstající životní tempo
- nárůst požadavků na kompatibilitu rolí (manželka, zaměstnaná žena, matka, dcera...)
- ekonomické problémy
- pasivní způsob života

Ztráta pozice rodiny

- větší samostatnost jedince = nezávislost na rodinách a rodinných hodnotách X ztráta péče a ochrany
- vysoká rozvodovost a hedonismus
- vysoké pracovní nároky na rodiče promítající se v čase stráveném s rodinou

Oslabení vlivu učitelů a duchovních

Kulturně společenské změny

- nezaměstnanost
- demografické trendy
- nejistoty pro stáří (důchodová reforma?)

veřejné mínění a ekonomická síla

- poradenství již není stigmatizováno tak jako v minulosti

Definice a cíle poradenství

Poradenství je záměrná, cílevědomá pomoc klientům, rodinám a všem, kdo s nimi spolupracují. Stojí na diagnostice, získávání údajů a informací o klientovi; většinou se jedná o týmovou činnost (psychologickou, pedagogickou, sociální, neurologickou, právní a další).

Poradenství můžeme charakterizovat jako profesionální vedení s využitím psychologických poznatků. Je to proces založený na vztahu poradce a klienta s cílem vyřešit problémy klienta a dosáhnout jeho dlouhodobého psychického růstu.

Poradenství můžeme dělit na aktivní (direktivní) a pasivní (nedirektivní) poradenství; poradenský přístup na individualizovaný a systémový (bere v úvahu celý systém – žáka, rodiče, školu, sourozence atd.)

Rozlišujeme **tři kategorie navzájem se prolínajících cílů:**

1. Základní obecné cíle

V nejobecnější základní rovině je cílem poradenské služby dosažení klientova zdraví (zdraví podle definice WHO: „stav úplného tělesného, duševního a sociálního blaha (pohody) člověka“);

2. Speciální cíle

Dosažení žádoucí změny v sociálním prostředí klienta (předejít ohrožení harmonického vývoje individua nebo by měla napomoci dosavadní nepříznivý vývoj zastavit a navodit situaci příznivější);

3. Individuální cíl

Zahrnuje konkrétní opatření, která se týkají daného případu - klienta - v jeho individuální situaci.

1.2 Oblasti poradenské činnosti

Důvodem vedoucím k návštěvě poradenského zařízení mohou být různé životní problémy z různých oblastí:

- zdravotní potíže
- problémy v partnerském soužití
- problémy s výchovou dětí
- problémy se školním prospěchem dětí
- problémy s rizikovými jevy sebe či svých blízkých (dětí) – např. užívání návykových látek, gamblerství, poruchy příjmu potravy aj.
- sebehodnocení a vnímání své osoby
- mezilidské vztahy, konfliktnost
- neschopnost jednat s druhými lidmi, nebýt osamocený
- hodnotová orientace
- duševní nezralost
- nerozhodnost
- nedostatečná informovanost
- získat nadhled nad aktuálními problémy
- práce, nezaměstnanost, rekvalifikace
- bytové a sociální podmínky
- materiální podmínky
- právní problémy...

Neexistuje odborník, který by dokázal obsáhnout všechny výše zmíněné problémy, jednotlivá poradenství se proto začala profilovat. V odborné literatuře (např. Novosad, 2000, s. 62) se můžeme setkat s různým dělením poradenské činnosti:

• **lékařské poradenství** - specifika určitého onemocnění, úprava životního stylu či životosprávy klienta;

• **psychologické poradenství a psychoterapie** - např. partnerské poradenství a rodinná terapie; krizová intervence - představuje psychologickou, psychiatrickou, ale i sociální pomoc člověku v akutním momentu kritické životní situace;

• **pedagogicko-psychologické poradenství** - např. komplexní problematika špatného školního prospěchu atd.; bývá s ním spojeno:

- studijní poradenství (otázky volby studijního oboru a zvládnutí obtíží se studiem spojených);

- výchovné poradenství (výchovné problémy, poruchy chování, hodnotový systém atd.);
- speciálně-pedagogické poradenství (ucelená výchova a vzdělávání pro děti a mládež s jakýmkoli typem zdravotního handicapu);

• **profesní poradenství** - vztahuje se na volbu vhodného zaměstnání s ohledem na možnosti a nadání jedince i s přihlédnutím k situaci na trhu pracovních příležitostí; a poradenství v nezaměstnanosti - týká se aktivizace nezaměstnaných jedinců, organizování kurzů a porady v oblasti rekvalifikace;

• **sociálně-právní poradenství** - vztahuje se na sociální zabezpečení, bydlení, zaměstnání atd.;

• **pastorační činnost** - poskytnutí duchovní pomoci člověku v nesnázích;

• **resocializační poradenství, kurátorská činnost** - pomoc lidem propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody, ústavního ochranného léčení a podobně.

1.3 *Etapy a činnosti poradenského procesu*

Poradce musí respektovat **fáze poradenského procesu**, které bychom mohli rozdělit:

1. Navázání vztahu, vytvoření terapeutické atmosféry a zjištění důvodu klientova příchodu
2. Diagnóza klientova problému
3. Řešení problému
4. Konečné rozhodnutí, závěr poradenského procesu, ukončení poradenského procesu

Podoby terapeutického zásahu

Jde především o následující metody (a etapy činnosti):

- depistáž, profylaxe (vyhledávání klientů v terénu, v ohrožené komunitě apod.);
- primární prevence (zábrana výskytu defektu a rozvoje defektivy);
- diagnostika (popis, zařazení či kategorizace příznaků a projevů);
- sekundární prevence (omezení prohlubující se nebo násobící se defektivy);
- náprava, terapie
- terciární prevence (předcházení regresivním trendům, tedy opakování již zvládnutého problému);
- resocializace (finální začlenění do společnosti v maximálně možné míře).

Mezi **poradenské aktivity** bychom mohli zařadit informační činnosti (předávání informací), zprostředkovatelskou činnost (zprostředkování spolupráce s dalšími odborníky), diagnostické činnosti, výcvikové akce (výcvik v různých oblastech, např. v asertivitě) a komplexní intervenci.

Kontrolní otázky

1. Jmenujte důvody zvýšeného zájmu o poradenství.
2. Dle vlastních slov definujte poradenství a uveďte jeho cíle.
3. Jaké rozeznáváme oblasti poradenské činnosti a kam spadá výchovné poradenství?
4. Jaké jsou fáze poradenského procesu?
5. Jaké jsou podoby terapeutického zásahu? Jmenujte a stručně vysvětlete pojmy.
6. Uveďte konkrétní příklady jednotlivých poradenských aktivit (informační, zprostředkovatelská, diagnostická, výcvikové, komplexní intervence).

Úkoly pro samostudium:

1. Vyhledejte a vypracujte charakteristiku současné rodiny, doplňte o vlastní zkušenosti a postřehy. Doporučené zdroje: Kraus, 2008.

Souhrn

V současné době můžeme pozorovat zvýšený zájem o poradenské služby. Poradenství je záměrná, cílevědomá pomoc klientům, rodinám a všem, kdo s nimi spolupracují. V odborné literatuře se můžeme setkat s různým dělením poradenské činnosti, důležitou součástí je pedagogicko-psychologické poradenství, do kterého náleží také výchovné poradenství, které se zaměřuje na výchovné problémy, poruchy chování, ale také kariérové poradenství. Poradce musí respektovat fáze poradenského procesu, využívá při tom různé metody činnosti.

Literatura

Použitá literatura:

LAZAROVÁ, Bohumíra. *Netradiční role učitele: o situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. 2., upr. vyd. Brno: Paido, 2008. 69 s. ISBN 978-80-7315-169-0.

NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství: struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 159 s. ISBN 80-7178-197-5.

Doporučená literatura:

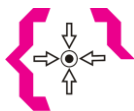
GABURA, Ján a PRUŽINSKÁ, Jana. *Poradenský proces*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. 147 s. Studijní texty; sv. 9. ISBN 80-85850-10-9.

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 2. vyd. Praha: Portál, 1997, 147 s. ISBN 80-7178-150-9.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

je soupisem zdrojů použitých v kapitole a slouží také pro doplnění a rozšíření poznatků.

2 ZÁSADY PORADENSKÉ PRÁCE

Cíle

V následujícím textu navážeme na předchozí blok a uvedeme si některé zásady poradenské práce, stejně jako časté chyby, kterých by se měl poradce vyvarovat. Blok zakončíme požadavky na poradenství v sociálních službách, které definovala Britská asociace sociálních pracovníků – tyto zásady jsou dobře uplatnitelné v jakékoliv poradenské praxi (tedy i výchovného poradce na škole).

Časová náročnost

3 hodiny

Pojmy k osvojení

- zásady poradenské práce
- chyby v poradenské práci
- dvanáct praktických zásad (principů) v sociální práci
- pět základních principů poradenské práce (terapeutická atmosféra, záruka klientovy svobody, klientova cesta k zodpovědnosti, záruka přijetí klienta poradcem, záruka důvěrnosti poradenského procesu)

2.1 Zásady poradenské práce

Chronologicky či metodicky lze **zásady poradenské práce** heslovitě shrnout do těchto bodů (Novosad, 2000, s. 69-73):

- Vždy si uvědomovat sám sebe a znát své „slabiny“, to znamená znát či umět odhadnout vlastní interpersonální reakce v dané konkrétní nebo očekávané situaci.
- Získat a udržet si důvěru lidí.
- Umět se ovládat, nenechat se vyprovokovat negativistickým chováním druhých lidí.

- Nezapomínat na fakt, že kromě vědomých, uvědomělých motivů existují a uplatňují se i podvědomé motivy lidského chování.
- Uvědomovat si, že nepřiměřené, iracionální chování jedince může být maladaptivní reakcí či formou vyrovnání se s náročnou, extrémní životní situací nebo může být projevem maladjustace (např. selhání při plnění daných sociálních rolí).
- Být schopen se přiměřeně prosadit. Potlačit nepřizpůsobivé až agresivní tendence a osvojit si asertivní chování.
- Neignorovat, a naopak rozvíjet žádoucí vlastnosti usnadňující jednání s lidmi, jako jsou především:
  - autentičnost (opravdovost, věrohodnost);
  - bezprostřednost (přímé jednání bez zábran);
  - emotivnost (umět přiměřeně projevit své city);
  - schopnost empatie;
  - iniciativnost;
  - nezříkat se konfrontace, angažovat se pro určitý cíl, myšlenku;
  - konkrétnost, např. neužívat víceznačných a abstraktních pojmů;
  - otevřenost, neskryvat své názory a postoje.

Dvanáct praktických zásad (principů) v sociální práci

Jedná se o dokument schválený a uplatňovaný ve Velké Británii. Uvedený kodex lze aplikovat v modifikované podobě v podmínkách poradenské praxe (Britská asociace sociálních pracovníků):

1. Znalosti, dovednosti a zkušenosti jsou využívány ku prospěchu všech společenských skupin a jedinců.
2. Úcta ke klientům jako jedincům a zajištění jejich důstojnosti a práv.
3. Žádné vlastní předsudky, ani tolerance předsudků u jiných co se týče původy rasy, stavu, pohlaví, sexuální orientace, věku, postižení, víry, společenské přínosu nebo postavení klientů.
4. Podpora aktivity klientů a jejich účasti na rozhodnutích a vymezení poskytovaných služeb.
5. Stálý zájem o klienty, dokonce i tehdy, není-li možné pomoci jim, nebo i tam, kde je ohrožena vlastní bezpečnost.
6. Profesionální odpovědnost má přednost před profesionálním zájmem.
7. Zodpovědnost za úroveň služeb a jejich pokračování (kontinuitu), včetně vzdělávání a výcviku.
8. Spolupráce s ostatními v zájmu klientů.
9. Jasné jednání vůči veřejnosti, týkající se činností prováděných sociálním pracovníkem nebo činností vyplývajících z poslání organizace, poskytující sociální služby.
10. Podpora příslušných etnických a kulturních odlišností v poskytovaných službách.
11. Informační důvěryhodnost a zveřejňování informací jen se souhlasem klienta, nebo výjimečně při hrozbě vážného nebezpečí.
12. Vytváření takových podmínek v institucích zaměstnávajících sociální pracovníky, které jim umožní respektování těchto zásad.

2.2 Chyby v poradenské práci

Dogmatismus a dirigování: Klient není v roli podřízeného, má právo na svůj názor a své postoje. Odborník není nejvyšší autoritou a neměl by klienta verbálně i jinak omračovat svými kvalitami.

Bleskové diagnózy: Záhy překvapit klienta dokonalou diagnózou často znamená předčasné ukončení rozhovoru a poradce se často ani nedozví podstatná fakta nebo plně nerozpozná jádro problému.

Nachytání: Odborník se chytne nedokonalé formulace nebo klientova nešťastného, rozporného výroku, na jehož základě činí neoprávněné závěry a podkládá klientovi irelevantní myšlenky.

Zevšeobecňování, bagatelizace: Pracovník interpretuje klientův případ jako jeden z mnoha jim podobných.

Zveličení zásluh: Poradce přehnaně zdůrazňuje svoje zásluhy na řešení problému.

Moralizování a kategorické hodnocení: Není vhodné morálně hodnotit klientovo chování a jednání i bez ohledu na celkový kontext vyzdvihoval model morálky.

Monologizace: Rozhovor bez interakce, bez zpětné vazby, není komunikace.

Přísná racionalizace: Preferování rozumových hledisek a potlačování přirozené emocionality. Klient není jen „případ“, je to především člověk.

Projekce a identifikace: Poradce transponuje do práce s klientem své osobní zkušenosti a problémy. Někdy poradce, terapeut nerespektuje nutný odstup a neadekvátně přijímá klienta i s jeho světem.

Abstrakce: Komunikace s klientem v abstraktních, teoretických či vědeckých pojmech, klient jim nerozumí a má pocit, že se netýkají jeho problému.

Chození kolem horké kaše, odvedení hovoru, pozornosti jinam: Vzbuzuje v klientovi pocit bezvýchodnosti, beznaděje - domnívá se, že poradce je bezradný, protože problém je neřešitelný.

Kontrolní otázky

1. Jmenujte zásady poradenské práce.
2. Vysvětlete 5 nedůležitějších zásad poradenství: terapeutická atmosféra, záruka klientovy svobody, klientova cesta k zodpovědnosti, záruka přijetí klienta poradcem, záruka důvěrnosti poradenského procesu.
3. Jakých chyb se může poradce v poradenské práci dopustit?

Úkoly pro samostudium:

1. Zamyslete se nad tím, k čemu mohou vést chyby a nerespektování zásad poradenské práce (ve vztahu k sobě samému, ve vztahu ke klientovi, případně ke spolupracovníkům, k zaměstnavateli). Doporučený zdroj: Novosad, 2000.
2. Vyhledejte 3 nejdůležitější zásady komunikace s klientem dle C. R. Rogerse. Doporučený zdroj: Rogers, 1998.

Souhrn

Kapitola představila některé zásady poradenské práce, které jsou nezbytné při práci s klientem. Poradce by měl mít žádoucí vlastnosti a snažit se vyhnout některým chybám v poradenské práci.

Literatura

Použitá literatura:

NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství: struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 159 s. ISBN 80-7178-197-5.

Doporučená literatura:

GABURA, Ján a PRUŽINSKÁ, Jana. *Poradenský proces*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. 147 s. Studijní texty; sv. 9. ISBN 80-85850-10-9.

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 2. vyd. Praha: Portál, 1997, 147 s. ISBN 80-7178-150-9.

ROGERS, Carl Ransom. *Způsob bytí: klíčová témata humanistické psychologie z pohledu jejího zakladatele*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 292 s. ISBN 80-7178-233-5.

3 OSOBNOST PORADCE

Cíle

Ve třetím bloku navážeme na předchozí bloky o poradenství a představíme požadavky na poradce (výchovného poradce), zmíníme se o prevenci syndromu vyhoření a etice práce poradců.

Časová náročnost

3 hodiny

Pojmy k osvojení

- kompetence (vědomosti, dovednosti, vlastnosti osobnosti)
- stres
- syndrom vyhoření
- fáze syndromu vyhoření
- prevence syndromu vyhoření
- duševní hygiena
- supervize
- etické zásady v poradenství
- etický kodex

3.1 *Kompetence poradce*

Požadavky na osobnost poradce (ale i učitele, sociálního pracovníka, aj.) = kompetence můžeme rozdělit na vědomosti, dovednosti a vlastnosti osobnosti.

A. Vědomosti

–Odborné znalosti:

- psychologie (obecná, osobnosti, vývojová)
- poradenství (zásady vedení rozhovoru, etika práce)
- pedagogika (zásady, formy edukace)
- sociální patologie (sociálně patologické jevy, prevence)
- etopedie (poruchy chování ve školním prostředí)

- znalosti potřebné pro danou oblast poradenství (školský poradenský systém, legislativa aj.)
- Všeobecný kulturní přehled (zejm. u učitelů)

B. Dovednosti

- sledování klientů (neverbální dovednosti - držení těla, oční kontakt, výraz tváře, způsob posazení aj.)
- vedení rozhovoru (naslouchání, opakování, reformulace, shrnutí)
- zjišťovací dovednosti (dotazování, otázky)
- empatie aj.

C. Vlastnosti

- morální vlastnosti (pravdomluvnost, zásadovost, bezúhonnost aj.)
- stabilita
- extraverze, přátelskost, komunikativnost
- vysoká frustrační tolerance
- tolerance

3.2 Etické zásady v poradenství

Novosad (2000, s. 96-98) uvádí základní zásady v poradenství, které jsou však platné pro další pracovníky v pomáhajících profesích.

Všechny uvedené body - zásady - spolu úzce souvisejí a vzájemně se podmiňují, a také je zřejmé, že tyto vnější etické hranice doplňuje a obohacuje každý poradce svými vnitřními osobními etickými normami, které se v každém člověku utvářejí v dětství, v rodině, ve škole, v mezilidských vztazích a následně se zkušenostmi dotvářejí v průběhu celého života.

1. Kritičnost k oboru i k vlastní osobě, schopnost sebereflexe

Poradce, terapeut (pedagog, psycholog, sociální pracovník, lékař) pracující s klientem by si měl uvědomovat, že jeho kompetence, možnosti, vědomosti a schopnosti nejsou neomezené. Přeceňování se, nezměrná víra ve vlastní um a odbornou intuici může často klienta i samotného poradce přivést do obtížných až nebezpečných situací.

Proto musí mít každý poradce zájem o systematické vzdělávání a praktický zejména sebezkušenostní výcvik ve svém oboru i v příbuzných disciplínách. Nezbytnou samozřejmostí je také kolegiální spolupráce a vzájemná supervize mezi poradci i terapeuti při respektování ochrany zájmů a intimity klienta.

2. Obětavost pod kontrolou

Poradce potřebuje odpočinek, čas na relaxaci a duševní hygienu, soukromí i prostor pro vlastní život. Dlouhodobé preferování obětavosti a potlačování osobních zájmů a potřeb je jednou z příčin syndromu vyhoření i naprostého duševního i fyzického vyčerpání.

To souvisí se „spasitelským komplexem“, jímž trpí řada začínajících poradců i terapeutů. Jsou totiž přesvědčeni, že oni jsou těmi, kteří jako jediní mohou (a tedy musí) klientovi porozumět a pomoci. Zde zároveň hrozí nebezpečí, že poruší zásadu

sebekritičnosti, neboť se pouštějí do práce, jež překračuje jejich kompetence i osobní možnosti.

3. Odborný zájem versus osobní zájem klienta

Někdy se odborný zájem dostává do rozporu se zájmem klientovým. Pak je třeba vyvarovat se stavu, kdy poradcův či terapeutův zájem přerůstá v uspokojování jeho zvědavosti (nebo jiných psychických potřeb) nebo se stává nástrojem jeho profesně-osobních aspirací a touhy po úspěchu či veřejném uznání. Je zřejmé, že takovéto situace klienta nejenom znejišťují, ale přímo jej poškozují.

4. Zabezpečení citových potřeb terapeuta či poradce

Poradenská činnost poskytuje možnost saturovat řadu poradcových (i nevědomých) potřeb. Nemusí jít jen o prazákladní potřeby materiální či sexuální. Patří sem:

- Potřeba být prospěšný, být uznávaný, potřeba blízkého sociálního kontaktu, citu.
- Potřeba nadvlády či moci.

Proto je potřebná poradcova opatrnost ve verbálním i neverbálním projevu, diferencovanost pocitů a potřebná reflexe osobních sympatií či antipatií ke klientovi. Pokud poradce situaci nezvládne a je nebezpečí, že ublíží klientovi, měla by být práce s klientem přerušena a klienta by se měl ujmout jiný, osobně a emočně nezainteresovaný odborník.

Když poradce o radu či terapii požádá někdo blízký či příbuzný nebo někdo, s nímž měl či mohl mít blízký osobní vztah, je vhodnější požádat o pomoc kolegu, případně klientovi doporučit jiného odborníka.

5. Kolegialita a otevřenost

Kolegiální vztahy, názorová pluralita, vzájemná úcta a respektování zkušeností ostatních i poskytování úplných, nezkrácených informací (například přechází-li klient od jednoho odborníka k druhému) - to jsou základní předpoklady profesionální solidarity. Na druhou stranu to ale neznamená, že lze kolegiálně krýt chyby, jichž se odborník dopustil, nebo obavy či pochyby, které zvolený terapeutický postup vyvolal.

6. Respekt k důvěrnosti informací a údajů

Mlčenlivost, profesionální tajemství je základním předpokladem úspěchu práce s klientem. Ochrana důvěrných informací a klientových sdělení je plně v jeho zájmu. Obtížné a spolupráci vyžadující bývají takové situace, kdy klient nesouhlasí se zveřejněním, resp. předáním informací dalšímu subjektu, přestože by mu tento subjekt mohl objektivně pomoci v řešení jeho problému. Právo volby, právo klienta rozhodnout se, jaké řešení a s jakými riziky přijme, mu nelze odepřít.

Etický kodex výchovných poradců

S etickými zásadami souvisí také **etický kodex** – velká část profesí (ale také firem či neziskových organizací) si vytváří vlastní etický kodex (etický kodex lékařů, etický kodex sociálních pracovníků aj.).

Etický kodex výchovných poradců byl projednaný a schválený na Kongresu výchovných poradců, v Praze 28. 3. 2008 (Etický kodex výchovných poradců, <http://www.asociacevp.cz>).

Úvod

Smyslem kodexu je vymezit etická pravidla pro výchovné poradce. Každá profese potřebuje mít jednotná a uznávaná pravidla, která slouží jejím potřebám, jakož i potřebám klientů, pedagogů, kteří připravují studenty na výkon této profese, a pro informaci i pracovníkům spolupracujících úřadů a institucí.

I. Etická odpovědnost výchovného poradce vůči klientům

Nadřazenost zájmů klientů.

Prvořadou zodpovědností výchovného poradce je jeho zodpovědnost vůči klientům.

Výchovný poradce by měl klientům sloužit s oddaností, loajalitou, odhodláním a s maximálním vynaložením svých odborných dovedností a schopností.

Výchovný poradce by neměl zneužívat vztahů s klienty k osobnímu prospěchu.

Výchovný poradce by neměl praktikovat, přehlížet, napomáhat nebo se podílet na jakékoliv formě diskriminace na základě rasy, barvy pleti, pohlaví, sexuální orientace, věku, náboženství, národnosti, rodinného stavu, politického přesvědčení, psychického nebo fyzického handicapu nebo jakéhokoliv jiného zaměření, osobní vlastnosti, postavení nebo stavu.

Výchovný poradce by se měl vyhnout vztahům nebo závazkům, které jsou v rozporu se zájmy klientů.

Výchovný poradce by měl klientům podávat přesné a úplné informace ohledně rozsahu a charakteru služeb, které jim může poskytnout.

Důvěrnost informací a ochrana soukromí.

Výchovný poradce by měl respektovat soukromí klientů a důvěrnost veškerých informací získaných v průběhu poskytování odborných služeb.

Jiným osobám by měl výchovný poradce důvěrné informace poskytnout bez souhlasu klientů pouze ze závažných odborných důvodů, s výjimkou pedagogického sboru zařízení.

Výchovný poradce by měl klientům umožnit přiměřený přístup k jakýmkoliv záznamům, které se jich týkají, jsou součástí jejich osobní dokumentace a byly pořízeny v průběhu činnosti sociálního pracovníka.

Výchovný poradce umožní klientům přístup k těmto záznamům.

II. Práva a prospěch klienta

Při poskytování poradenských služeb má mít klient právo na bezpečnost, naprostou diskrétnost a zachování profesionálního tajemství.

Poskytování poradenských služeb předpokládá nestrannost a respektování klientových práv a nepřipouští finanční, sexuální, emocionální ani jakékoli jiné zneužívání klienta.

Podmínky poradenské služby, kvalifikace a odborné kompetence člena, který tuto službu poskytuje, musí být klientovi jasné od samého počátku jejího poskytování. Veškeré změny musí být s klientem projednány napřed.

Před vlastním zahájením je výchovný poradce povinen poskytnout klientovi jasnou informaci o charakteru služby, postupech, o předvídatelných rizicích, která může klientovi přinést poskytování služby, stejně jako o rizicích vyplývajících z toho, když poradenská služba nebude poskytnuta.

Poradenská služba je poskytována pouze za předpokladu písemného souhlasu klienta nebo jeho zákonného zástupce.

Klient má v průběhu poskytování služby zaručeno naprosté soukromí. Nesmí být nikým dalším pozorován.

Klient má právo na to, aby s ním bylo v průběhu poskytování služby jednáno s respektem a důstojností.

Povinností výchovného poradce je poskytnout žákovi, studentovi možnost přehledu o účelu a významu jednotlivých postupů užívaných při poskytování služby.

Výchovný poradce by se měl ze všech sil snažit maximálně podporovat svobodné rozhodování klientů.

Výchovný poradce by neměl podnikat žádné kroky, které by porušovaly nebo omezovaly občanská nebo zákonná práva klientů.

III. Omezení vyplývající z profese

a) Výchovný poradce poskytuje pouze ty služby, které spadají do jeho odborné kompetence. Své vzdělání, kvalifikaci, kompetence a zkušenosti nezkracuje.

b) Je si vědomi omezení, která patří k jeho profesi, a v případě potřeby zve ke spolupráci odborníky jiných profesí. V tomto bodě je implicitně zahrnut předpoklad, že výchovný poradce zná obecnou sféru kompetencí jiných odborníků, které žádají o spolupráci.

Profesní vymezení

Výchovný poradce se orientuje v aktuální školské a další potřebné legislativě (ve školském zákoně a příslušných směrnicích, vyhláškách a metodických pokynech). Pokud jsou administrativní předpisy a nařízení v rozporu s etickými principy, vyvíjejí snahu tyto neshody a rozdíly odstranit. Pokud v tomto úsilí výchovný poradce neuspěje, měl by dát přednost etickým principům.

IV. Výkon profese (profesionální praxe)

Profesionální vztahy

a) Žáci a studenti

Výchovný poradce považuje za prvořadou a klíčovou záležitost zájmy dětí, žáků a studentů, které má v péči.

Zajišťuje, aby děti, žáci a studenti chápali podstatu a cíl spolupráce s výchovným poradcem či intervence v co nejvyšší míře (s ohledem na věk, mentální úroveň a schopnosti klientů).

Nevyužívá ke svému osobnímu prospěchu profesionální vztahy, které mají s klienty či spolupracujícími osobami.

b) Rodiče

Výchovný poradce vysvětluje rodičům nebo zákonným zástupcům podstatu spolupráce nebo profesionální intervence, které se týkají jejich dítěte.

Výchovný poradce seznamuje rodiče či zákonné zástupce s vypracovaným Individuálním vzdělávacím plánem (u integrovaných žáků, studentů).

Výchovný poradce projednává s rodiči nebo zákonnými zástupci plány podpory jejich dítěte a způsob spolupráce.

c) Vztahy k odborníkům jiných profesí

Výchovný poradce se snaží navázat a udržet kooperativní pracovní vztahy s odborníky příbuzných profesí a přistupuje k nim se stejným respektem a ochotou ke spolupráci, jako ke kolegům ze své profese.

Zná okruh kompetencí a hranice kompetencí u odborníků příbuzných profesí.

3.3 Prevence stresu a vyhoření

Stres se nevyhýbá ani poradenské práci a (podobně jako u učitelů, manažerů, lékařů a dalších povolání) v konečném stadiu může vést k **syndromu vyhoření** (burn-out syndrom). Signalizuje jej řada symptomů (Novosad, 2000, s. 95):

- člověk se necítí dobře, je emocionálně, psychicky i tělesně unavený,
- má pocity marnosti a bezmoci,
- nemá chuť do práce ani radost ze života,
- své úkoly plní mechanicky či setrvačně.

Syndrom vyhoření je vyvrcholením procesu trvajícího řadu let a probíhajícího v několika různě dlouhých **fázích**:

1. Nadšení. Člověk má ideály a velmi se angažuje ve své práci.
2. Stagnace. Ideály se nedaří realizovat a dochází k jejich redukci. Požadavky kolegů, vedoucích i klientů začínají člověka pomalu obtěžovat.
3. Frustrace. Pracovník vnímá klienty spíše negativně, práce je pro něho velké zklamání.
4. Apatie. Člověk již dělá jen to nejdůležitější, vyhýbá se odborným rozhovorům a jakýmkoli aktivitám. Je-li donucen zabývat se něčím nad standardní rámec své profese, bývá nepřátelský.
5. Syndrom vyhoření. Dochází k úplnému vyčerpání.

Prevenčí proti syndromu vyhoření jsou nejen nejrůznější antistresové či relaxační programy pořádané pro ohrožené profesní skupiny, ale též schopnost odreagovat se, motivovat se k další odborné i zájmové činnosti a dodržovat obecné principy duševní hygieny.

Prvním krokem k prevenci je naslouchání signálům z vnějšího prostředí (kolegové, klienti, rodina) i to, že si uvědomím, že to mohu být i já, kdo je syndromem vyhoření ohrožen, i trvalá sebereflexe a sebekontrola, kontrola toho, co dělám.

Významnou prevencí stresu i syndromu vyhoření jsou **supervize**.

Kontrolní otázky

1. Jaké jsou kompetence pro práci poradce? Zkuste vymyslet další kromě výše uvedených.
2. Co je to syndrom vyhoření a jaké má fáze?
3. Jaké jsou možnosti (zásady) prevence stresu a syndromu vyhoření v pomáhajících profesích?
4. Co označuje pojem duševní hygiena?
5. Jaké jsou hlavní etické zásady v poradenství?
6. Jaké jsou hlavní zásady etického kodexu výchovných pracovníků?

Úkoly pro samostudium:

1. Vyhledejte podrobnosti k supervizím – jakým způsobem mohou předcházet stresu a syndromu vyhoření? Jaké další funkce plní (zejména ve vztahu ke konkrétní profesi)? Doporučený zdroj: internet.

Souhrn

Mezi požadavky na osobnost poradce (kompetence) patří určité vědomosti, dovednosti a vlastnosti. Stejně důležité jsou vnitřní etické normy poradce. S etickými zásadami souvisí také etický kodex výchovných poradců. Stres se nevyhýbá ani poradenské práci a (podobně jako u učitelů, manažerů, lékařů a dalších povolání) v konečném stadiu může vést k syndromu vyhoření. Prevencí proti syndromu vyhoření je mj. dodržovat obecné principy duševní hygieny. Významnou prevencí stresu i syndromu vyhoření jsou supervize.

Literatura

Použitá literatura a zdroje:

NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství: struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 159 s. ISBN 80-7178-197-5.

Etický kodex výchovných poradců. ASOCIACE VÝCHOVNÝCH PORADCŮ. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.asociacevp.cz/index.php?akce=5>

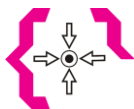
Doporučená literatura:

KEBZA, Vladimír a ŠOLCOVÁ, Iva. *Syndrom vyhoření: (informace pro lékaře, psychology a další zájemce o teoretické zdroje, diagnostické a intervenční možnosti tohoto syndromu)*. 2., rozš. a dopl. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2003. 23 s. ISBN 80-7071-231-7.

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 2. vyd. Praha: Portál, 1997, 147 s. ISBN 80-7178-150-9.

LAZAROVÁ, Bohumíra. *Základy pedagogicko-psychologického poradenství pro učitele: elektronické studijní texty*. Brno: Ústav pedagogických věd Filosofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. 27 s.

4 HISTORIE PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉHO PORADENSTVÍ

Cíle

V tomto bloku představíme vznik a vývoj pedagogicko-psychologického poradenství. Začneme stručně vývojem v zahraničí, detailněji si představíme vznik a vývoj poradenství pro volbu povolání na našem území. Dále se budeme zabývat vznikem a vývojem pedagogicko-psychologických poraden a zavedením pozice výchovného poradce na škole. Na závěr bloku zmíníme některé důležité instituce zabývající se poradenstvím.

Časová náročnost

3 hodiny

Pojmy k osvojení

- počátky poradenství ve světě
- poradenství pro volbu povolání
- české poradny pro volbu povolání
- speciální poradny
- Vilém Chmelař
- dětské psychologické poradny
- krajská odborná psychologická výchovná pracoviště
- Vladimír Hrabal
- Ústav sociálního výzkumu mládeže a výchovného poradenství
- Ústav psychologie profesionálního vývinu a poradenstva
- vysokoškolské (akademické) poradny
- Marta Klímová
- pedagogicko-psychologické poradny
- výchovný poradce
- Ústřední komise pro výchovné poradenství
- postgraduální studium výchovných poradců
- Výzkumný ústav psychologie a patopsychologie dítěte
- Institut pedagogicko-psychologického poradenství
- speciálně-pedagogická centra

- střediska výchovné péče
- Středisko podpory poradenských služeb

4.1 Počátky poradenství ve světě

Praktická pedagogicko-psychologická poradenská péče má své začátky v Anglii. Již v roce 1884 otevřel Francis Galton (1822–1911), eugenik, evolucionista a pracovník v teorii, metodách a využívání psychologie jako vědy v praxi (je znám hlavně svými výzkumy dědičnosti psychických vlastností) tzv. antropometrickou laboratoř. Stanovil si cíl prostřednictvím studia a poznání osobnosti dítěte poskytovat rady při výchově v rodině a škole. Do té doby byla psychologie považována za ryze teoretickou vědu. Z Galtonovy laboratoře se vyvinula na univerzitě v Londýně první psychologická výchovná poradna. V roce 1928 to byla už CHILD GUIDANCE CLINIC, dětská poradenská klinika.

Galtonův projekt již koncem devatenáctého století ideově ovlivnil J. M. Cattella, Galtonova žáka z USA. A byl to právě Cattell, který podnítil L. Witmera, aby otevřel první poradenskou kliniku v USA (roku 1896) při Pensylvánské univerzitě. Witmer se zabýval např. možnostmi psychologické nápravy poruch pravopisu.

Ve Francii byly podobné tendence podpořeny zřízením pedagogické laboratoře (1905) psychologem Alfredem Binetem (1857–1911) v Paříži.

4.2 Poradenství pro volbu povolání

Souběžně s pedagogicko-psychologickým poradenstvím vznikalo relativně autonomně poradenství pro volbu povolání, které bylo orientováno spíše psychometricky než klinicko-psychologicky.

První specializovaná poradna pro volbu povolání vznikla na popud Franka Parsonse (1854–1908) v roce 1908 v Bostonu.

Na Harvardské univerzitě byla zřízena již v roce 1909 také první vysokoškolská psychotechnická poradna. Psychotechnika však byla kriticky zhodnocena na Mezinárodním kongresu užití psychologie v Londýně roku 1956. Od té doby se pojem psychotechnika již v psychologii neužívá.

První **česká poradna pro volbu povolání** vůbec vznikla 1919 při českém odboru zemské rady živnostenské v Brně. Stojí za zmínku, že psychotechnické oddělení této poradny budoval psycholog a pedagog, pozdější akademik Otakar Chlup (1875–1965).

V Praze vznikla první poradna v roce 1920, a to při zemské centrále práce.

Poradny pro volbu povolání vznikly nejčastěji při úřadech pro péči o mládež, ale i jiné instituce si počaly všimnout těchto poraden a zřizovat je (instituce sociálně zdravotní a jiné). Poradny pro volbu povolání mívaly i oddělení pro vysokoškolské studenty.

Původní československé poradny pro volbu povolání byly organizačně nezávislé na školském systému, měly většinou pouze účel ekonomicko-informativní a poradenský.

Mimoto byly zřizovány i **speciální poradny**, např. studentské (akademické) a vojenské. V Praze vznikla první akademická poradna v roce 1935, a to jako součást Ústředního psychotechnického ústavu (zakladatel V. Tardy). Akademické poradny se týkaly studentů i na středních školách.

Také některé závody si zřizovaly svoje poradny (např. Vítkovické železářny, Elektrické podniky pražské). Poradny byly také např. v Pardubicích a Jihlavě. Z psychologických důvodů např. poradna Vítkovických železáren nedoporučovala přijmout do pracovního poměru asi 30 % uchazečů.

Psycholog a pedagog **Vilém Chmelař** (1892-1989) již tehdy doporučoval zajistit každoročně přesnou statistiku poptávky a nabídky mládeže pro všechny obory na celé Moravě a sledovat v hrubých rysech hospodářskou perspektivu toho kterého oboru. V. Chmelař měl velké zásluhy o rozšíření poradenství (poradny organizoval od roku 1931, vybudoval na 70 poraden).

Psychogram (nález o psychice a osobnosti) vydávaný těmito poradnami byl poměrně bohatý. Byl navíc srovnáván s údaji učitelů. Mnohé školy i řemeslnické obory nepřijaly uchazeče, kteří by předem neprošli psychotechnickým vyšetřením a nebyli uznáni za psychicky způsobilé pro zvolené povolání. Závěry poradny se významně shodovaly s úspěšností či neúspěšností v práci.

Podle údajů V. Chmelaře měly československé poradny až 94% jistotu v předvídání toho, jak se uchazeč o určité povolání osvědčí v praxi (přičemž posuzování tzv. zdravým rozumem bez využití psychodiagnostických zkoušek dosahovalo jen 35% jistoty). O cílech poraden svědčí např. rezoluce přijatá na zemském pracovním sjezdu psychologů-poradců pro volbu povolání dne 29. 9. 1937 v Olomouci, v níž se uvádí: „*Návštěva poraden pro volbu povolání at' je povinná pro všechny žáky, kteří opouštějí školu. Postavíme-li každého jedince na správné místo, uskutečňujeme tím podstatnou část práce o brannost národa. At' je uskutečněno plně a včasné hlášení volných učňovských míst. Urychleně a řádně vyřídit finanční stránku poraden a jejich náležitě vybavení potřebným zařízením. Žáci mají být v posledních třídách národní školy a v kvartě střední školy poučování o volbě povolání (exkurze do závodů atd.). Sociálními podporami umožnit rychlé zařazení do povolání u sociálně slabších, a tak řešit nezaměstnanost dorostu. Zřídit útulky pro nezaměstnanou mládež. Vyřešit otázku zařazení do pracovního poměru u mládeže tělesně a duševně úchylné. Urychleně vydat a provádět zákon o sociální péči o mládež.*“

Pokud jde o vlastní vyšetřování v poradnách pro volbu povolání, celé vyšetření jednotlivce tehdy trvalo průměrně 5–6 hodin. Diagnostických zkoušek se používalo několik desítek. Hromadná šetření se prováděla často přímo na školách, tato šetření byla doplňována individuálním šetřením v poradně. Mnohé diagnostické zkoušky měly značnou validitu a byly stále prověřovány. Porada se podávala důvěrně a ústně buď uchazečům, nebo jejich rodičům.

Většinou se vyšetřovala obecná i praktická inteligence, defekty smyslů (zejména zraku, sluchu, hmatu), úroveň pozornosti, paměti, prostorové představivosti, technického nadání, pracovní rychlosti, jistoty pohybů ruky a manuální zručnost, úroveň základních početních úkonů a některých speciálních vlastností, potřebných pro výkon jednotlivých povolání.

Za jistý nedostatek v práci těchto poraden pro volbu povolání můžeme považovat tendenci diagnostikovat psychiku a rozhodovat o člověku na základě jednorázového či krátkodobého vyšetření a předpoklad, že psychické vlastnosti jsou velmi málo měnitelné. Rovněž fakt, že poradny byly z velké části obsazeny nepychology, především učiteli se zájmem o tuto problematiku, mohl vést k vědecky a odborně nedostatečně fundovaným postupům. Speciální individuální psychologické vyšetření se konalo pouze v některých případech.

Po druhé světové válce, přesněji **v padesátých letech**, bylo poradenství pro volbu povolání považováno za instituci bránící rozvoji ekonomiky. Psychologické poradenství bylo kritizováno především z ideologických pozic. Základem protiporadenské argumentace bylo tvrzení, že po porážce vykořisťovatelských tříd vznikla beztřídní společnost, v níž nebudou problémy s výchovnými nesnázemi, s kriminalitou dětí a mládeže, s volbou povolání a studia.

Tato argumentace v různých podobách navzdory statistickým zjištěním přežívala až do **šedesátých let**. Pedagogika byla jakoby bez dítěte, tj. bez znalosti jeho psychiky, bez psychologie. Psychologové byli ve výchovném procesu považováni za cizí prvek, za „trojského koně“. Extrémisty byli dokonce označováni za „černokněžníky imperialismu“. Jemnější diferenciaci lidí, stejně jako zřetel k individuálním zvláštnostem jednotlivců nebyly v totalitním období žádoucí.

Po roce 1948 se podle nového školského zákona zabývaly poradenstvím pro volbu povolání pouze školy, a ty preferovaly ekonomicko-náborové momenty a administrativně-organizační metody práce. Byl podceněn vztah mezi společenskou, ekonomickou a individuální, subjektivní stránkou profesionálního poradenství.

Vývoj poraden pro volbu povolání byl u nás přerušen prakticky od druhé světové války až do roku 1957, kdy začaly jako zařízení národních výborů vznikat **dětské psychologické poradny, psychologické výchovné poradny a kliniky** (Bratislava 1957, Brno 1958, Košice 1959).

4.3 Psychologické kliniky

První česká poválečná dětská psychologická poradna byla zřízena v r. 1958 v Brně. Jejím kladem bylo, že navázala na dobrou tradici široké spolupráce učitelů, lékařů a psychologů (včetně spolupráce na výzkumu). Od svého založení byla poradna současně výukovým zařízením katedry psychologie a pedagogiky Filozofické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně.

Původně byla tato poradna ekonomicky a provozně přičleněna k záchytnému dětskému domovu v Brně, později přešla pod odbor školství NV města Brna. Po stránce odborné a metodické ji řídila katedra psychologie (V. Chmelař a B. Bárta).

Poradna měla od svého vzniku široký záběr. Zabývala se dětmi, mládeží (i vysokoškoláky) a dospělými osobami. Ve spolupráci s katedrou Filozofické fakulty UJEP realizovala (v letech 1959–1961) poměrně rozsáhlou výzkumnou práci na úseku výchovy k povolání a jeho volby (výzkumem byla např. potvrzena úspěšnost nápravy výchovných nesnází rozvíjením zájmové činnosti zaměřené k profesní orientaci, byla vypracována metodika ke zjišťování postojů k povolání atd.). Cenné byly i zkušenosti s poskytováním praktických rad k volbě povolání na základě

psychologického vyšetření. Brněnská poradna pomáhala také rozvíjet obdobné poradny na území celé Moravy.

Poradny se také vždy zabývaly pedagogickou činností (konaly se odborné přednášky a semináře pro výchovné poradce, rodiče, učitele, vychovatele i spolupracovníky v poradnách). Bohatá vždy byla také popularizační a publikační činnost v tisku, v rozhlase i televizi. Nárazově, podle potřeb praxe, byla prováděna i výzkumná činnost v oblasti aplikovaného výzkumu, a to nejen v problematice profesní orientace. Byl např. objektivně a exaktně sledován vliv kolektivní výchovy na duševní vývoj dítěte v předškolním věku.

Organizátoři psychologického poradenství po druhé světové válce (J. Koščo, V. Chmelař, O. Blaškovič, J. Hvozdič, M. Bažány, B. Bárta a jiní) měli zájem na vybudování **jednotné soustavy institucí psychologického poradenství**, tedy takové soustavy, jejíž vnitřní struktura by v horizontálním průřezu biodromálně pokrývala celý rozsah psychologické problematiky.

V roce 1967 vyšla první instrukce MŠ ČSR (29. 3. 1967 pod č. j. 4685/67-I/2) „O zřizování krajských odborných psychologických výchovných pracovišť“. Instrukce vedla ke vzniku celé řady nových poraden, zejména v Čechách (včetně Prahy, kde působil jako první ředitel městské poradny Vladimír Hrabal).

V roce 1967 vznikla v Praze při Pedagogické fakultě UK Laboratoř sociálního výzkumu mládeže a výchovného poradenství, v jejímž čele stál původně František Kahuda (později Marta Klímová). Z této laboratoře byl vybudován Ústav sociálního výzkumu mládeže a výchovného poradenství.

V roce 1968 vznikl na Filozofické fakultě University Komenského v Bratislavě Ústav psychológie profesionálneho vývinu a poradenstva (řídil jej Josef Koščo), který byl v roce 1970 opět včleněn jako jedno oddělení do Psychologického ústavu Univerzity Komenského. Ústav psychológie profesionálneho vývinu a poradenstva v Bratislavě metodicky usměrňoval a odborně školil pracovníky krajských středisek pro volbu povolání a jejich prostřednictvím i výchovné poradce na školách I. a II. stupně. Do této doby spadají také počátky vysokoškolského poradenství.

V roce 1968 byla ustavena v Bratislavě první profesionalizovaná poválečná **vysokoškolská (akademická) poradna** (vedoucí M. Hargašová). Akademická poradna v Bratislavě již začátkem sedmdesátých let minulého století přešla od modelu profesní orientace k modelu poradenskému, částečně terapeutickému a v současnosti k výcvikovému. Vycházela z teoretických koncepcí celoživotního vývoje a v praxi využívala nejnovější poznatky poradenské psychologie a psychoterapie. V Čechách vznikla první poválečná specializovaná poradna pro vysokoškolské studenty 14. 11. 1973 při obvodním kulturním domě v Praze 6 (vedoucí poradny Jan Srnec). Odborná činnost této poradny trvala deset roků.

Představitelkou oficiální české koncepce poradenství byla profesorka Pedagogické fakulty KU v Praze Marta Klímová. Prosazovala vždy název výchovné poradenství, kdežto její odpůrci (zejména na Slovensku a v Brně) prosazovali název psychologická výchovná pracoviště kvůli zdůraznění hlavního vědního oboru tohoto systému. Klímová považovala za pochybené zdůrazňovat případovou práci psychologů, poukazovala také na nevhodnost tendence koncepčně i organizačně

odtrhnout profesní orientaci od celkového procesu utváření osobnosti dítěte, jak se to podle ní dělo na Slovensku. Domnívala se, že od počátku sedmdesátých let vedlo zdůrazňování významu psychologie ve výchovném poradenství k nadřazování principů psychologie nad specifické úkoly různých oblastí společenské praxe, které využití psychologie potřebují. Kritizovala slovenský návrh vládního orgánu, který by řídil poradenskou práci s člověkem. Na Slovensku existovala totiž vládní komise pro otázky poradenství, jejímž tajemníkem byl J. Adamovič. To podle Klímové odporovalo základním principům filozofie a věd o společnosti i o člověku a bylo to podle ní i politicky a věcně nesprávné. Záporům koncepce Klímové byl také ústup od biodromální a nadresortní orientace původní psychologické výchovné péče.

Nová terminologie v názvech poradenských pracovišť ve školství se poprvé objevila v oficiálních českých materiálech zpracovaných F. Zemanem v roce 1972. V příloze usnesení vlády ČSR č. 27/72 k návrhu na vybudování soustavy poradenské péče o děti, mládež a rodinu se poprvé hovoří o pedagogicko-psychologických poradnách, ne již o psychologických výchovných pracovištích, resp. o pracovištích psychologické výchovné péče.

Oficiální instrukce z 2. 4. 1976, která tuto novou terminologii kodifikovala, byla vydána 28. května 1976 pod názvem Instrukce o soustavě výchovného poradenství v oboru působnosti ministerstva školství ČSR (čj. 8172/76-201). Tato instrukce znamenala větší prosazení pedagogů ve výchovném poradenství. Pedagogové začali působit v poradnách v řídicích funkcích. V roce 1989 se sice začala připravovat nová směrnice o poradenství, do současné doby (k 1. 3. 1998) však nebyla vydána. Tato situace umožňuje přetrvávání některých nežádoucích trendů z minulosti.

Poradny v podstatě zůstaly vědecko-praktickými, operativními, rutinními, metodickými a průzkumnými jednotkami, které poskytovaly konkrétní službu, a to primárně školským a mimoškolním výchovným zařízením a rodinám. Zpracovávaly rovněž výzkumně výsledky vlastní rutinní práce. Pracovaly také na rozvoji diagnostických a nápravných metod a na prevenci poruch chování. Fakt je, že mnohé poradenské služby pracovaly na základě zobecnění klinické (kazuistické) praxe. (Neplatí to pouze o psychologickém poradenství, ale i o poradenství ve zdravotnictví: pediatrickém, interním, onkologickém atd.).

S účinností od 1. 4. 1998 jsou poskytovány poradenské služby na školách a výchovných zařízeních podle metodického listu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR čj. 13409/98-24. Optimalizace fungování tohoto širokého a značně liberálně pojatého systému bude však ještě velmi náročným procesem.

4.4 Výchovný poradce

Od roku 1959 se Kolegium ministerstva školství a kultury ČSR několikrát zabývalo přípravou mládeže pro volbu povolání. Na základě usnesení 21/60 Kolegia ministerstva školství bylo pokusně započato ve školním roce 1960/61 s rozvíjením výchovy k povolání, a to na 30 vybraných školách v Československu. Ke zhodnocení pokusu došlo na poradě 10.–11. dubna 1961 v Bratislavě.

Experiment provedený na vybraných školách potvrdil správnost myšlenky pověřit koordinací výchovného poradenství k volbě povolání specializovaného pracovníka ve škole. Měl to být pracovník s novým typem kvalifikace – **výchovný poradce** (původně výchovně psychologický poradce či psychologický poradce). Současně byl navržen předběžný plán studia výchovných poradců na univerzitních katedrách psychologie.

Rezoluce z této pracovní porady vyslovila požadavek: „*Současně s rozšiřováním počtu psychologických poradců budovat v jednotlivých okresech psychologické poradny podle zkušeností již existujících psychologických výchovných klinik a dětských psychologických poraden.*“ Účastníci porady dospěli k závěru, že pracovní porada byla zdařilým počátkem spolupráce psychologů s učiteli a lékaři i zástupci průmyslu v otázkách výchovného poradenství.

V roce 1961 zřídilo ministerstvo školství Ústřední komisi pro výchovné poradenství. Pozornost začala být věnována i výchově talentovaných žáků (i když současně zaznělo varování před elitářstvím), zaostávajících žáků a mládeže s výchovnými obtížemi. Výsledkem jednání komise bylo vydání směrnic o budování soustavy výchovného poradenství na ZDŠ (1962) a na středních školách (1963) a některá opatření na úseku vědecké a vědeckovýzkumné práce.

Experimentální postgraduální studium výchovných poradců ze škol I. cyklu bylo zahájeno na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze ve spolupráci s Psychologickým ústavem Univerzity Karlovy v akademickém roce 1965/1966. V téže době bylo zavedeno studium výchovného poradenství rovněž na katedře psychologie Filozofické fakulty univerzity v Brně. Toto studium mělo charakter postgraduálního studia pro ty, kteří měli vysokoškolské učitelské vzdělání, a charakter vysokoškolského kursu pro ty, kteří neměli vysokoškolské učitelské vzdělání.

4.5 Další instituce pedagogicko-psychologického poradenství

Pro rozvoj psychologického poradenství mělo velký význam založení **Výzkumného ústavu psychologie a patopsychologie dítěte** v Bratislavě r. 1964. Vznikl jako rezortní ústav povereníctva (později ministerstva) školství. Vznik ústavu souvisel rovněž s rozvojem činnosti Psychologické výchovné kliniky v Bratislavě, která od svého založení v roce 1957 se nejenom stala centrem psychologické, diagnostické a poradenské péče o rodinu a školu, ale postupně ve stále větším rozsahu přebírala řešení vědeckých otázek vývoje normálního i narušeného dítěte. Nový ústav poskytoval rovněž metodickou pomoc vznikajícím psychologicko-výchovným zařízením.

Výzkumný ústav psychologie a patopsychologie dítěte vydával také významný odborný a vědecký časopis s celostátní působností Psychológia a patopsychológia dieťaťa. Na určitou výměnu praktických odborných zkušeností a na získávání teoretických poznatků poradců měl vliv fakt, že roku 1964 začalo vycházet periodikum Výchovný poradce. Iniciativa k založení tohoto časopisu vznikla v Bratislavě (zásluha patří Oskáru Blaškovičovi), avšak v průběhu přípravy prvního čísla bylo jeho vydávání ministerstvem školství a kultury přesunuto do Prahy. Prvním vedoucím redaktorem časopisu Výchovný poradce byl J. Doležal, tehdejší vedoucí katedry psychologie na Filozofické fakultě Karlovy Univerzity. Po jeho smrti (15. 1. 1965) se stala hlavní redaktorkou časopisu Marta Klímová.

V roce 1994 byl Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR zřízen **Institut pedagogicko-psychologického poradenství České republiky**. Řeší aktuální otázky pedagogicko-psychologického poradenství, zajišťuje koordinaci poradenského systému, další vzdělávání poradenských pracovníků a přenos odborných a metodických informací z oblasti pedagogicko-psychologického poradenství. Informace o problematice poradenských služeb jsou publikovány i ve zpravodaji Institutu pedagogicko-psychologického poradenství České republiky s názvem Výchovné poradenství.

V roce 2011 se tento institut sloučil s Národním ústavem odborného vzdělávání a Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze a vytvořil Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků.

Současný systém pedagogicko-psychologického poradenství je tvořen nejenom výchovnými poradci a státními, církevními a soukromými pedagogicko-psychologickými poradci, ale od r. 1990 také **speciálněpedagogickými centry** se zaměřením na péči o děti a mladistvé se smyslovým, tělesným a mentálním postižením a o děti a mládež s vadami řeči a tzv. **středisky výchovné péče**, zajišťujícími prevenci a terapii sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a poradenství v této oblasti, a to nejen ambulantní, ale i internátní formou.

Cenné informace pro poradny i školy zprostředkovává **Středisko podpory poradenských služeb**, které pomáhá např. i zmapovat české a zahraniční grantové nabídky pro poradenství a školství. Přispívá tím k rozvoji kvality poradenských i školských služeb.

Kontrolní otázky

1. Kdy můžeme datovat počátky poradenství ve světě a s jakými jmény jsou spojeny?
2. Kdy na našem území vzniká poradenství pro volbu povolání a s jakým významným odborníkem je spjato?
3. Jaký byl význam poraden pro volbu povolání do poloviny 20. století a jaký byl jejich vývoj po druhé světové válce?
4. Kdy na našem území vznikají první dětské psychologické poradny a jaké byly jejich činnosti?
5. Od kdy jsou na našem území zřizovány krajské odborné psychologické poradny (výchovná pracoviště)?
6. Kdy a proč byla na školách zavedena pozice výchovného poradce?
7. Kdy byla zřízena speciálně-pedagogická centra a střediska výchovné péče?

Úkoly pro samostudium:

1. Vyhledejte a zpracujte základní charakteristiku, cíle a činnost Institutu pedagogicko-psychologického poradenství. Vyhledejte na jejich webových stránkách studii či článek, který Vás zajímá, a stručně zpracujte. Doporučený zdroj: webové stránky institutu.

2. Vyhledejte a projděte si webové stránky Národního ústavu pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. Doporučený zdroj: webové stránky ústavu.

Souhrn

Praktická pedagogicko-psychologická poradenská péče má své začátky v Anglii na konci 19. století. Souběžně s pedagogicko-psychologickým poradenstvím vznikalo relativně autonomně poradenství pro volbu povolání. První česká poradna pro volbu povolání vznikla 1919 při českém odboru zemské rady živnostenské v Brně. První česká poválečná dětská psychologická poradna byla zřízena v r. 1958 v Brně. Současný systém pedagogicko-psychologického poradenství je tvořen nejenom výchovnými poradci a státními, církevními a soukromými pedagogicko-psychologickými poradci, ale od r. 1990 také speciálněpedagogickými centry se zaměřením na péči o děti a mladistvé s postižením a tzv. středisky výchovné péče.

Literatura

Použitá literatura a zdroje:

VÁVROVÁ, Petra. *Učitel jako poradce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999, 61 s. ISBN 80-7041-159-7.

KOHOUTEK, Rudolf. Nové poznatky z poradenské psychologie. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=397>

Doporučená literatura a zdroje:

KOŠČO, J. *Poradenská psychológia*. 1. vyd. Bratislava: SPN, 1987. 446 s.

MALOTÍNOVÁ, M. Historie poradenství. *Výchovné poradenství*. 1998. roč. 15, č. 2.

OPEKAROVÁ, Olga. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. 64 s. ISBN 978-80-86723-35-8.

Asociace výchovných poradců. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.asociacevp.cz/>

Asociace vysokoškolských poradců. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.asociacevsp.cz/>

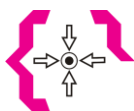
Evropský program pro podporu partnerství. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.euroguidance.cz/cz/>

Institut pedagogicko-psychologického poradenství. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.ippp.cz/>

Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/>

Středisko podpory poradenských služeb. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://old.nvf.cz/spps/index.htm>

5 SYSTÉM PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉHO PORADENSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Cíle

V tomto bloku si nejprve vymezíme pedagogicko-psychologické poradenství a okruh problémů, kterými se zabývá. Dále se budeme věnovat systému pedagogicko-psychologického poradenství v České republice a představíme jeho nejdůležitější složky (instituce a profese).

Text je zpracován zejména z informací portálu *Národního ústavu pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků* a z publikace Novosad, 2000. Pro dokreslení jsou v textu uvedeny také případové studie z publikace Novosad, 2000. Podrobnější výklad či charakteristiku dalších poradenských zařízení najdou zájemci ve výše uvedené publikaci či v příslušné legislativě.

Uvedené případové studie jsou z publikace Novosad, 2000.

Časová náročnost

3 hodiny

Pojmy k osvojení

- pedagogicko-psychologické poradenství
- problémové okruhy
- charakteristické znaky současného poradenství
- systém pedagogicko-psychologického poradenství v ČR (školské instituce poskytující poradenské služby, střediska plnící funkci podpůrnou, instituce zřízené mimo resort školství)
- pedagogicko-psychologické poradny (PPP)
- speciálně pedagogická centra (SPC)
- střediska výchovné péče (SVP)
- vysokoškolské poradny

5.1 Vymezení a systém pedagogicko-psychologické poradenství

Pedagogicko-psychologické poradenství má za cíl profesionálním způsobem pomáhat dětem ve školních a někdy i osobních problémech. Psychologické poradenství směřuje spíše k osobním a rodinným problémům dítěte, pedagogické poradenství je zaměřeno na procesu učení, vyučování a výchovy. Je zřejmé, že mnohá témata se překrývají, obvykle jsou však spjata se školním životem (někdy se proto hovoří o školním poradenství; Lazarová, 2008, s. 39).

V posledních letech se prosazuje označení pedagogicko-psychologické poradenství namísto dříve užívaného pojmu (a ve školské legislativě dosud zakotveného) výchovného poradenství. Tento předmět (a studijní opora) nese název výchovné poradenství, avšak chápeme ho v širším vymezení pedagogicko-psychologického poradenství (Kohoutek, <http://svp.muni.cz>).

Problémové okruhy, kterými se poradensky zaměřená pedagogicko-psychologická pracoviště od počátku svého vývoje zabývala, můžeme rozdělit na čtyři skupiny:

a) psychodidaktické problémy - školní připravenost, učební a studijní styly, zjišťování příčin neprospěchu (i na středních a vysokých školách), problematika péče o talenty, diferenciací žáků ve výuce, psychologické hodnocení efektivnosti vyučovacích metod, vedení k optimálnímu sebevzdělávání;

b) psychosociální maladaptace - dificity, neurózy, psychopatie, disharmonie osobnosti, selhání v povolání nebo ve studiu spočívající např. v nedostatečné identifikaci se studovaným oborem a následné intelektuální pasivitě;

c) problémy psychosociálních vztahů - poznávání a formování vztahů ve studijní skupině, vztah učitel–žák, vztahy mezi členy učitelského sboru, vztahy mezi rodinou a školou, vztahy mezi sourozenci, mezi studenty a rodiči, školní a třídní klima a jeho působení na žáka, studenta i posluchače.

d) problémy výchovy k povolání a studiu – dlouhodobé sledování vývoje vlastností osobnosti žáka se zřetelem k jeho budoucímu uplatnění ve studiu nebo v povolání, zjišťování a formování individuálních zájmů o povolání.

System pedagogicko-psychologického poradenství v ČR

Ve shodě s Vávrovou (1999, s. 13-14) můžeme stávající systém zobrazit takto:

A. Školské instituce poskytující poradenské služby:

– Školy, předškolní zařízení a školská zařízení (pedagogičtí učitelé, vychovatelé, výchovní poradci, školní psychologové, školní speciální pedagogové, školní metodici prevence)

– Pedagogicko-psychologické poradny (PPP)

– Speciálně pedagogická centra (SPC)

– Střediska výchovné péče

B. Střediska plnící funkci podpůrnou:

– Institut pedagogicko-psychologického poradenství

– Vysoké školy

C. Instituce zřízené mimo resort školství:

- Úřady práce (resp. informační a poradenská střediska)
- Psychologické a logopedické poradny
- Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy
- Krizová centra, linky důvěry, kontaktní centra
- Okresní úřady, referáty sociálních věcí
- Střediska sociální pomoci
- Střediska prevence drogových závislostí
- Činnost některých nestátních neziskových organizací

5.2 Pedagogicko-psychologické poradny (PPP)

Poradny participují na vzdělávacím procesu, a to zvláště v těch případech, kdy je tento vzdělávací proces nějakým způsobem znesnadněn. Hlavní součástí činnosti PPP je přímá práce s dětmi a žáky škol a školských zařízení ve věku od 3 let do ukončení středního, resp. vyššího odborného vzdělání a s jejich rodiči, a to zejména formou individuální péče, ale i formou skupinové práce. Na základě doporučení PPP je volena nebo upravována vzdělávací cesta žáků. Při vedení dětí a žáků PPP aktivně ovlivňují proces přijímání a upevňování poznatků, postojů a hodnotové orientace (volba vhodného učebního stylu, rodinná terapie apod.). Poskytují kariérové poradenství, participují na činnostech v oblasti prevence rizikového chování u dětí a mládeže, napomáhají při rozvoji pedagogicko-psychologických kompetencí učitelů.

Pedagogickými pracovníky PPP jsou psychologové a speciální pedagogové, kromě nich se na odborných činnostech podílejí také sociální pracovníci. Činnost PPP se uskutečňuje zejména ambulantně a návštěvami pracovníků ve školách a školských zařízeních.

Jakožto školská poradenská zařízení jsou PPP zřizovány podle § 116 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších změn. Podrobně jsou pak vymezeny ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Standardní činnosti pedagogicko-psychologických poraden stanovuje příloha č. 1 k této vyhlášce.

V pedagogicko-psychologických poradnách se setkáváme s řadou problematik, které spolu často souvisí. Patří sem především:

- vyšetření školní zralosti, zjišťování laterality apod. i posouzení vhodnosti případného odkladu školní docházky;
- zabezpečení výchovy i vzdělávání dětí a mládeže s postižením somatickým, mentálním nebo smyslovým, včetně postižení kombinovaného, u něhož se vzdělávací program dítěte koncipuje zpravidla s ohledem na převládající typ a formu postižení;
- posouzení vhodnosti integrace nebo zařazení do speciální školy;
- diagnostikování a reedukace specifických vývojových poruch učení a případný návrh na zařazení dítěte do specializované třídy (problematikou specifických vývojových poruch učení, t j . dysgrafií, dyslexií, dysortografií, dyskalkulií apod. se také zabývají Dys-centra, která od r. 1995 vznikají při školských zařízeních);
- poruchy vývoje osobnosti;

- poruchy chování (konflikty, záškoláctví, šikana, kriminalita, toxikomanie apod.) a sociální retardace (resp. pseudooligofrenie);
- poruchy komunikace, smyslové vady, vady řeči a jejich náprava;
- poradenství v oblasti volby povolání nebo volby typu školy; v návaznosti na prospěch, schopnosti, dovednosti a zdravotní stav dítěte nebo mladistvého;
- řešení komplexní problematiky školního neprospěchu.

V roce 2008 bylo v ČR celkem 59 PPP (právních subjektů) zřizovaných kraji. V krajích Ústeckém, Plzeňském, Jihočeském a Olomouckém zajišťovaly služby pracoviště sloučená do jednoho právního subjektu, v ostatních krajích působilo několik samostatných právních subjektů. Dostupnost poraden je v celé ČR poměrně dobrá, prakticky ve všech krajích jsou jejich služby přibližovány klientům také pomocí odloučených pracovišť (k 30.9.2008 působilo v ČR celkem 80 odloučených pracovišť PPP). Celkový počet pracovníků všech PPP v ČR se v roce 2008 blížil 900, z toho necelou polovinu tvořili psychologové, přibližně třetinu speciální pedagogové, osminu sociální pracovníci, zbytek administrativní pracovníci a technický personál.

5.3 Speciálně pedagogická centra (SPC)

Speciální pedagog, psycholog a sociální pracovník tvoří základní odborný tým speciálně pedagogického centra. Dle druhu a stupně zdravotního postižení klientů jednotlivých SPC může být tým doplněn dalšími odbornými pracovníky. Obsahem činnosti tohoto týmu je zabezpečovat speciálně pedagogickou, psychologickou a další potřebnou podpůrnou péči klientům se zdravotním postižením a poskytovat jim odbornou pomoc v procesu pedagogické a sociální integrace ve spolupráci s rodinou, školami, školskými a dalšími zařízeními a odborníky. Činnost je zaměřena zejména na podporu klientů v předškolním věku v péči rodičů (zákonných zástupců), na podporu klientů integrovaných do škol a školských zařízení, na podporu klientů s těžkým a kombinovaným zdravotním postižením, kteří nemohou docházet do školy, zpravidla ve věku od 3 do 19 let.

V rámci komplexní odborné poradenské péče tým SPC zabezpečuje zejména:

- depistáž klientů se zdravotním postižením (dle specializace SPC) ve spádové oblasti stanovené zřizovatelem
- speciálně pedagogickou, psychologickou a sociální diagnostiku klientů se zdravotním postižením
- poradenské, konzultační, terapeutické a metodické činnosti pro klienty, jejich rodiče nebo osoby odpovědné za výchovu a pro pedagogické pracovníky
- speciálně pedagogické stimulační a vzdělávací činnosti u integrovaných klientů se zdravotním postižením a u klientů s těžkým a kombinovaným postižením
- participaci při přípravě a zpracovávání individuálních výchovně-vzdělávacích a stimulačních programů pro děti a žáky integrované do běžných škol
- zpracovávání odborných podkladů a posudků pro potřeby správních rozhodnutí o zařazení do systému vzdělávání a pro potřeby dalších správních řízení
- poradenství k volbě vzdělávací cesty (kariérové poradenství) pro klienty se zdravotním postižením

- odborné činnosti v rámci prevence sociálně patologických jevů ohrožujících klienty se zdravotním postižením
- informační činnosti a propagaci služeb SPC v širší veřejnosti

Služby jsou odbornými pracovníky poskytovány v SPC (ambulantně) nebo v terénu během návštěv v prostředí, kde klient žije (rodina, instituce), ve škole, kde je integrován a vzděláván, event. při diagnostickém pobytu klienta ve speciální škole či zařízení.

Případová studie č. 1

Zaměření poradenské pomoci: Vyjádření a doporučení souboru opatření ke zpřístupnění VŠ studia těžce tělesně znevýhodněnému jedinci. Zabezpečení návaznosti mezi speciální střední školou a školou vysokou

Zpracovali: Speciální pedagog, psycholog, rehabilitační lékař a vysokoškolsky poradce

Shrnutí diagnózy: Klient je mladý muž (20 let) s těžkým postižením hybnosti dolních i horních končetin (kvadruplegie), u dolních končetin přechází paréza v plegii. Pohybuje se na elektrickém invalidním vozíku a jeho schopnost sebeobsluhy je omezená, což je zapříčiněno jednak primárním postižením (DMO – kvadruparetická forma) a jednak sekundárními následky, tedy deformitami páteře, atrofií svalů a šlach. K samostatnému životu potřebuje pomoc, asistenci zdravé osoby. Rovněž rehabilitační a zdravotnická péče je nezbytná.

Po stránce psychické je vyrovnaný, informovaný o svém zdravotním stavu a adekvátně motivovaný k dalšímu studiu i profesnímu uplatnění. Rodinné zázemí je stimulační, i když se začínají projevovat důsledky častého odloučení, neboť klient je od 2. třídy ZŠ žákem speciální internátní školy pro tělesně postiženou mládež.

Z hlediska studijních předpokladů lze považovat jeho dosavadní studijní výsledky za přiměřené, odpovídají reálným možnostem. Na jeho středoškolské studium měl negativní dopad přechod z jedné speciální střední školy na jinou speciální školu, situovanou cca 250 km od školy původní.

Doporučení z hlediska zájmu klienta o studium na pedagogické fakultě: Zvolený studijní obor - anglický jazyk a informatika - lze považovat za optimální z hlediska dalšího profesního uplatnění, neboť překlady i odbornou práci na PC je možné zvládnout i v domácím prostředí. Pro zpřístupnění studia doporučuji uskutečnit následující opatření:

a) Přijmout klienta bez přijímacích zkoušek podmíněně, to znamená o řádném přijetí rozhodnout až po úspěšném zvládnutí prvního ročníku.

b) „Rozvolnit“ studium tak, aby kritériem hodnocení bylo splnění studijních povinností, a nikoliv dodržování termínů pro jednotlivé semestry. Klienta uvolnit z předmětů typu tělesná výchova, výcvikový kurz a podobných aktivit.

c) Do doby přijetí zákona o osobní asistenci bude klient bydlet v ústavu sociální péče pro tělesně postiženou mládež, který je ve stejném městě jako sídlo školy a kde mu budou poskytovány všechny potřebné zdravotní, rehabilitační, dopravní a sociální služby,

d) Vzhledem ke klientovým osobním potřebám i s ohledem na fakt, že ne všechny budovy univerzity jsou řešeny bezbariérově, je zřejmé, že klient bude potřebovat v době výuky asistenci. Tu bude možné zabezpečit formou civilní služby. Tento typ pomoci či podpory je zajištěn prostřednictvím výběrového řízení, v němž byl vybrán absolvent pedagogické fakulty, jenž je potřebně fyzicky i morálně vybaven a navíc absolvoval půlroční zahraniční praxi jako osobní asistent.

Uvedená doporučení zohledňují klientovy reálné možnosti, pravděpodobně menší, respektive specificky strukturované, vědomostní potenciál (je obvyklý u absolventů speciálních odborných internátních škol), reflektují obtíže spojené se změnou sociálního prostředí a studijních návyků i pochopitelnou snadnější unavitelností, kolísavou pozorností a

výkyvy ve výkonu, neboť sama existence (a samozřejmě i koexistence) se závažným zdravotním postižením je velmi namáhavá a negativně se odráží ve všech psychických i psychomotorických funkcích.

Místní šetření (provedené pracovníkem univerzitní poradny):

a) Zprostředkované informace. Dne 20.3.1997 jsem navštívil speciální střední odbornou školu, na které klient maturoval. Jednal jsem s pracovníky SPC při této škole a s jeho třídním učitelem. Psycholožka hodnotí klientovy intelektové schopnosti jako nadprůměrné, považuje jej za vyrovnaného, adekvátně motivovaného, přiměřeně sebevědomého a velmi aktivního jedince. Sociální pracovnice zdůraznila nutnost systematického zdravotně-sociálního servisu pro klienta a přivítala připravené řešení – ubytování v ústavu sociální péče, kde mu bude poskytována také rehabilitace, servis vozíku, zdravotní péče a doprava do školy. V rámci výuky na fakultě bude mít klient trvale k dispozici asistenta (civilní služba). Třídní učitel ocenil klientovu snahovitost a úsilí o samostatný život. Všichni tři pracovníci školy se shodli na vhodnosti zvoleného studijního oboru, jak z hlediska praktického uplatnění, tak z hlediska osobnostních předpokladů klienta. Zároveň zdůraznili, že neočekávají závažnější problémy a že při vhodné organizaci studia, klient vysokoškolskou přípravu bezpochyby zvládne.

b) Přímé šetření. Téhož dne jsem se rovněž setkal s klientem. Projednali jsme relevantní aspekty jeho studia na fakultě. Klient má široký kulturně-společenský přehled, je racionálně orientován a projevuje realistický optimismus, dobře (a rád) komunikuje, řeč je zcela srozumitelná, motorika rukou je ovlivněna chabou parézou - nicméně veškeré písemné výstupy a poznámky si sám bravurně zpracovává na PC. Dolní končetiny jsou plegické a stav páteře je varující (bude očividně zdrojem dalších zdravotních obtíží). Klient je pohyblivý pomocí elektrického vozíku a vyžaduje v podstatě trvalou asistenci. Perspektivně bude k dopravě používat osobní automobil, zakoupený se státním příspěvkem (dle vyhl. 182) a řízený asistentem.

Závěr, prognostické shrnutí: Při studiu předmětů souvisejících s oborem informatika vážnější problémy nepředpokládáme, učebny jsou v bezbariérové budově s dobrým přístupem a počítačové dovednosti studentů střední odborné školy bývají vynikající. Určité problémy mohou nastat s angličtinou, neboť znalosti absolventů těchto škol nejsou plně kompatibilní s fakultou požadovanými standardními znalostmi maturantů z gymnázia. Navíc budova, v níž výuka angličtiny probíhá, je sice vybavena výtahem, ale je obtížněji přístupná. Za součinnosti všech zúčastněných, s využitím individuálního studijního plánu a s pomocí asistenta lze i tyto očekávané problémy uspokojivě vyřešit.

Po stránce zdravotní bude třeba se více zaměřit na fyzioterapii, zejména páteře a rukou, a zajistit pro klienta pravidelnou lázeňskou léčbu. Vhodné bude i používání antidekubitních podložek, polohovací postele a drobných pomůcek (např. nůžkového podavače) k rozvoji sebeobsluhy. Z hlediska sociálního je aktuální pořízení motorového vozidla, přiznání příspěvku na provoz motorového vozidla a vyřízení žádosti o plný invalidní důchod. Po schválení příslušné legislativy si bude klient moci sám vybrat osobního asistenta (buď přímo, nebo prostřednictvím specializované agentury), na jehož mzdu bude dostávat prostředky ze státních zdrojů.

Přes závažné tělesné postižení může klient dosáhnout kvalitního společenského uplatnění, ve vhodné profesi se vyrovná zdravým vrstevníkům a při využití potřebných sociálních služeb i kompenzačních pomůcek může žít důstojný život, plnohodnotný život bez sekundárních dopadů na jeho psychiku.

Poznámka: Děkan fakulty zohlednil uvedená doporučení a akceptoval navržená řešení. Výsledkem je přijetí klienta k vysokoškolskému studiu.

5.4 Vysokoškolské poradny

Dnes již na většině univerzit, fakult či vysokých škol pracují vysokoškolské poradny, které poskytují odborné pedagogické a psychologické poradenství vysokoškolským studentům, případně i zájemcům o studium na VŠ a někdy také pracovníkům VŠ (Novosad, 2000, s. 128-130).

Jde zejména o tyto služby:

- profesní poradenství: výběr vhodného studijního oboru či specializace;
- studijní poradenství: problémy se studiem, studijní návyky, duševní hygiena, obtíže s přechodem ze střední školy na vysokou;
- partnerské poradenství: vztahy, sexualita, interpersonální komunikace atd.;
- psychoterapeutická pomoc: osobní problémy, sebepojetí a sebedůvěra, rodinné a zdravotní problémy, toxikomanie apod.;
- rozvíjí se také speciální poradenství zaměřené na komplexní zabezpečení zpřístupňování vysokoškolského studia občanům se závažným zdravotním postižením (první takováto poradna pracuje od r. 1992/93 na Technické univerzitě v Liberci pod názvem Speciální poradenské centrum pro sociální integraci a zpřístupňování studia osobám se speciálními potřebami).

Je samozřejmé, že odborníci pracující ve vysokoškolských poradnách kooperují s dalšími odborníky, zejména ze státní správy i z resortu zdravotnictví, školství asociálních věcí. Závažná zjištění, typická pro prostředí vysoké školy, jsou s ohledem na prevenci sdělována (anonymně) univerzitnímu managementu.

Případová studie č. 2

Zaměření poradenské pomoci: Zpřístupnění vysokoškolského studia jedinci s tělesným postižením; vyjádření univerzitního speciálního poradenského centra k přihlášce, studia a metodice přijímacího řízení

Zpracoval: Univerzitní poradce-specialista

Objektivní nález, shrnutí: Mladý muž (19 let) je maturantem gymnázia pro tělesně postiženou mládež. Diagnostikována dětská mozková obrna s postižením dolních končetin a levé horní končetiny (tzv. nepravá spastická kvadruparéza). Středně závažná vada chůze (používá francouzské berle) a nefunkční LHK. Vada řeči - řeč je spastická, její srozumitelnost je závislá na stavu a psychice klienta - tréma, neznámé prostředí a podobné rušivé (destabilizující) vlivy mají negativní dopad na verbální komunikaci. Písemný projev je čitelný, avšak tempo je zřetelně pomalejší. Rovněž diagnostikována specifická vývojová porucha učení - dyslexie. Klient je samostatný, soběstačný a dobře informovaný o svém postižení.

Vyjádření ke zvolenému studijnímu oboru: Po konzultaci ve speciálním poradenském centru (rodiče, psycholog, klient, univerzitní poradce) bylo konstatováno, že původně uvažované studium pedagogické fakulty není příliš vhodné (komunikační obtíže, specifické nároky kladené na učitele). Proto bylo vzhledem k charakteru postižení klienta zvoleno studium na hospodářské fakultě (podniková ekonomika), neboť profese ekonomů či účetních poradce je dobře v praxi realizovatelná i pro jedince s tělesným postižením.

Doporučení k přijímacímu řízení: S ohledem na klientovy spíše průměrné studijní výsledky na střední škole, zejména v profilových předmětech - matematika, ekonomie, cizí jazyky, nelze s jistotou předpokládat, že klient studium na hospodářské fakultě zvládne. Je to dáno

tím, že v případě klientova zdravotního postižení jsou studijní výsledky zkresleny problémy, které jsou s postižením spojeny. Nedostatek sebedůvěry a snížené psychomotorické tempo i zvýšená míra unavitelnosti jsou běžnými sekundárními projevy dětské mozkové obrny. Proto doporučuji zohlednit jeho obtíže jedním z níže uvedených způsobů:

1. Klienta zbytečně nestresovat a nefrustrovat, přijmout jej bez přijímacích zkoušek tzv. podmíněčně. To znamená o řádném přijetí rozhodnout až po splnění studijních povinností za 1. ročník. Současně mu studium rozvolnit a individualizovat, to znamená preferovat zvládnutí učiva, a nikoli dodržování stanovených termínů pro skládání zkoušek a zápočtů.

2. Upravit přijímací zkoušky tím způsobem, že klient nebude časově omezen a písemnou část zkoušek bude moci vypracovat na PC. Po úspěšném zvládnutí zkoušek mu bude individuálně modifikován studijní plán.

V případě přijetí ke studiu bude klient v kontaktu s poradnou, kde budou také řešeny případné potíže a problémy se studiem a s adaptací na nové prostředí.

Kontrolní otázky

1. Jak byste definovali pedagogicko-psychologické poradenství, jakými problémovými okruhy se zabývá a jaké jsou jeho současné znaky?
2. Představte systém pedagogicko-psychologického poradenství v ČR.
3. Shrňte činnosti pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogického centra a střediska výchovné péče.

Úkoly pro samostudium:

1. Vyhledejte a prostudujte si legislativu zabývající se PPP, SPC. Doporučený zdroj: vyhláška 72/2005 Sb.
2. Vyhledejte a prostudujte si legislativu zabývající se činnostmi a službami SVP. Doporučené zdroje: zákon č. 109/2002 Sb. a vyhláška č. 458/2005 Sb.

Souhrn

Pedagogicko-psychologické poradenství má za cíl profesionálním způsobem pomáhat dětem ve školních a někdy i osobních problémech. Systém pedagogicko-psychologického poradenství v ČR má tyto složky: A. Školské instituce poskytující poradenské služby (Školy, předškolní zařízení a školská zařízení; Pedagogicko-psychologické poradny; Speciálně pedagogická centra; Střediska výchovné péče), B. Střediska plnící funkci podpůrnou (Institut pedagogicko-psychologického poradenství, Vysoké školy) a Instituce zřízené mimo resort školství (Úřady práce (resp. informační a poradenská střediska; Psychologické a logopedické poradny; Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy; Krizová centra, linky důvěry, kontaktní centra)

Literatura

Použitá literatura a zdroje:

LAZAROVÁ, Bohumíra. *Netradiční role učitele: o situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. 2., upr. vyd. Brno: Paido, 2008. 69 s. ISBN 978-80-7315-169-0.

Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/>

NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství: struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 159 s. ISBN 80-7178-197-5.

OPEKAROVÁ, Olga. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. 64 s. ISBN 978-80-86723-35-8.

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních ve změně 116/2011 Sb. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=59741&fulltext=&nr=72~2F2005&part=&name=&rpp=15#local-content>

Doporučená literatura a zdroje:

FREIBERGOVÁ, Z. *Poradenství na vysokých školách*. 1. vyd. Praha: TERCIE, 2002. 162 s. ISBN 80-903125-3-5.

KREJČOVÁ, Lenka, Václav MERTIN a Jana BUČILOVÁ KADLECOVÁ. *Pedagogická intervence u žáků ZŠ: výklad je zpracován k právnímu stavu ke dni 31.10.2010*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, c2010, 308 s. ISBN 978-80-7357-603-5.

OPEKAROVÁ, Olga. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. 64 s. ISBN 978-80-86723-35-8.

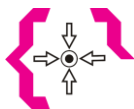
VÁVROVÁ, Petra. *Učitel jako poradce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999, 61 s. ISBN 80-7041-159-7.

Vyhláška č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče. [online]. [citováno 2012-07-15]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=60592&fulltext=&nr=458~2F2005&part=&name=&rpp=15#local-content>

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. [online]. [citováno 2012-07-15]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=53243&fulltext=&nr=109~2F2002&part=&name=&rpp=15#local-content>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. [online]. [citováno 2012-07-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

6 KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ

Cíle

Tento blok se zaměřuje na kariérové poradenství a úlohu výchovného poradce v něm. Nejprve si představíme některé související pojmy, poukážeme na problémy, které doprovází volba povolání. Definujeme kariérové poradenství, představíme poradenský systém v ČR a některé vybrané instituce a pracovní pozice, které se zabývají kariérovým poradenstvím. Na konci bloku je představen tematický okruh Svět práce, který je od roku 2005 součástí Rámcového vzdělávacího programu pro ZŠ.

S ohledem na aktuálnost informací je text zpracován zejména z webových stránek k volbě povolání (<http://www.vychova-vzdelavani.cz>) a Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Zájemce o podrobnější informace může nahlédnout do některé publikace z doporučených titulů na konci bloku.

Časová náročnost

3 hodiny

Pojmy k osvojení

- profesní (profesionální) orientace
- volba povolání
- prvotní volba povolání
- výchova k volbě povolání
- problémy volby povolání
- kariérové poradenství
- složky kariérového poradenství
- systém kariérového poradenství (školský poradenský systém, poradenský systém resortu práce a sociálních věcí)
- výchovný poradce
- školní metodik prevence
- školní psycholog
- školní speciální pedagog
- školní poradenská pracoviště
- pedagogicko-psychologické poradny
- speciálně pedagogická centra

- informační a poradenská střediska při úřadech práce
- rámcové vzdělávací programy (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání)
- vzdělávací oblast Člověk a svět práce
- tematický okruh Svět práce
- klíčové kompetence pro volbu povolání

6.1 Terminologie a vymezení

Profesní (profesionální) orientace

= utváření a rozvíjení reálného profesního cíle a perspektivy mladého člověka a vlastností a schopností významných pro proces volby povolání, jeho vykonávání a event. rekvalifikace. Profesní orientace je také jedním z úkolů, které plní výchovné poradenství pro žáky základních, středních a speciálních škol. Zajišťují ho odborná zařízení výchovného poradenství, školy, podniky a úřady práce.

Volba povolání

= proces zahrnující rozhodování o volbě studia nebo přípravy na povolání, konkrétního povolání a celou profesní dráhu člověka. Prvotní volba povolání („první směrová volba“) - rozhodování o celkové profesní orientaci, hledání vhodného studijního či učebního oboru a výběr konkrétní školy u žáků na ZŠ.

Výchova k volbě povolání

= součástí všeobecného vzdělávání, které zahrnuje přípravu na svět práce, postupnou profesní orientaci a pomoc při volbě profesionální dráhy.

Klíčové problémy volby povolání

Rozhodování žáků o volbě povolání na konci základní školy představuje závažnou etapu v celoživotním procesu profesní orientace, neboť patří mezi nejzávažnější kroky v lidském životě:

- nelehká doba fyzického a psychického dospívání (obvykle ve věku 14–15 let),
- nízká připravenost patnáctiletých žáků pro toto důležité životní rozhodnutí. Za nepříznivé faktory lze považovat:
  - malá informovanost žáků o světě práce a jednotlivých povoláních, o nezbytných podmínkách zdravotních, o požadovaných znalostech a dovednostech a především o skutečném výkonu povolání a jeho perspektivách na trhu práce;
  - neznalost školského systému (nároky jednotlivých typů a stupňů škol, jejich učební plány, zaměření aj.);
  - nedostatečný stupeň sebepoznání, tj. přehled o vlastních schopnostech, o nadání, způsobilosti, fyzických a psychických předpokladech aj;
  - krátkodobá perspektivní orientace (tj. zaměření převážně na bezprostřední cíle) a nejasné představy dospívajících o vlastní budoucnosti.

6.2 Kariérové poradenství

Kariérové poradenství představuje institucionalizovaný systém poradenských služeb, jejichž cílem je pomáhat jednotlivcům při rozhodování o profesní a vzdělávací orientaci v kterékoliv fázi jejich života.

Poradenství zaměřené na pomoc při volbě povolání má v naší republice kořeny v padesátých letech 20. století v resortu školství, kde se rozvíjelo především v rámci výchovného poradenství. Činnost instituce výchovného poradenství byla 25 let upravena vyhláškou č. 130/1980 Sb., o výchovném poradenství, která byla za celou dobu platnosti novelizována pouze jedenkrát. V roce 2005 byla nahrazena vyhláškou č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Úkoly kariérového poradenství:

1. Postupné a soustavné poskytování informací žákům a rodičům:
  - o hlavních typech a druzích středních škol a jejich společenském poslání, o možnostech a požadavcích studia na nich,
  - o soustavě studijních a učebních oborů, které lze na středních školách studovat,
  - o povoláních, pro která tyto studijní a učební obory své absolventy připravují,
  - o potřebě pracovníků pro tato povolání, obsahu činnosti a nárocích, které tato povolání kladou na pracovníky,
  - o možných způsobech dalšího studia a zvyšování kvalifikace,
  - o systému odměňování, sociálního zabezpečení atd.
2. Sledování a hodnocení vývoje žáků i podmínek, za nichž tento vývoj probíhá, po celou dobu jejich docházky do školy, postupné rozvíjení jejich vlastního sebepoznávání a sebehodnocení.
3. Včasné vytváření podmínek pro rozvíjení vlastností významných pro jejich další studijní a profesionální vývoj.
4. Systematická poradenská a konzultační pomoc.

6.3 Složky kariérového poradenství

Služby kariérového poradenství poskytuje v ČR celá řada subjektů. Nejvíce jich pracuje v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (školský poradenský systém) a v resortu Ministerstva práce a sociálních věcí (poradenský systém v resortu práce a sociálních věcí).

Školský poradenský systém

Je orientován na poradenství žákům, studentům a rodičům při úvahách o změně či volbě dalšího vzdělávání i při profesní orientaci a na přípravu ke vstupu na trh práce.

V působnosti resortu školství poskytují kariérové poradenství:

- pedagogicko-psychologické poradny
- speciálně pedagogická centra
- výchovný poradce

- školní metodik prevence
- školní psycholog
- školní speciální pedagog
- třídní učitelé
- učitelé jednotlivých vyučovacích předmětů (především výchovného charakteru)
- vedení školy

Podoba kariérového poradenství se na jednotlivých školách liší. Ne na všech pracuje školní psycholog či školní speciální pedagog.

Resort práce a sociálních věcí

V resortu práce a sociálních věcí poskytují kariérové poradenství primárně Informační a poradenská střediska při úřadech práce.

Oba systémy jsou doplněny poradenskými službami, které poskytují zaměstnavatelé, zaměstnavatelské svazy a které spadají do působnosti resortu Ministerstva průmyslu a obchodu.

6.4 Výchovný poradce

- spolupracuje se školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem
- spolupracuje s pedagogicko-psychologickou poradnou, SPC a SVP
- provádí vyhledávání žáků, kteří potřebují pomoc a jejichž výchova, vzdělávání nebo psychický a sociální vývoj vyžadují speciální péči
- předkládá návrhy na postup a řešení problémů žáků
- průběžně sleduje chování žáků po dobu školní docházky
- koordinuje spolupráci třídních učitelů se školním psychologem nebo šk. speciálním pedagogem
- pomáhá v kariérovém poradenství a spolupracuje s učiteli odborných předmětů, kteří se orientují na volbu profese
- pomáhá vytvářet kariérové poradenství školy ve spolupráci s úřady práce
- metodicky pomáhá třídním učitelům při řešení aktuálních problémů třídních kolektivů
- podílí se na realizaci preventivního programu školy a pomáhá při jeho vytváření
- spolupracuje se školním metodikem prevence
- o své činnosti si vede písemné záznamy
- spolupracuje s rodiči nebo zákonnými zástupci dítěte
- je ochráncem práv dítěte v prostředí škol

Případová studie č. 1

Zaměření poradenské pomoci: Řešení problému s drogou u studentky obchodní akademie (17 let)

Zpracoval: Výchovný poradce působící na škole

Shrnutí problému: Jde o studentku 3. ročníku obchodní akademie. Studium začínala jako výborná a aktivní studentka. Její prospěch se postupně horšil a upadal i zájem o veškeré dění ve škole. Problémy vyvrcholily na podzim, kdy nesložila opravné zkoušky za 3. ročník, a nemohla tedy postoupit do 4. ročníku. Rodiče si její nedostatečné studijní výsledky nedovedou vysvětlit a ztížila se i jejich vzájemná komunikace. Domluvy nepomáhají. Dívka má mladšího bratra a žije v úplné rodině, rodiče jsou středoškoláci a kromě běžných generačních problémů jsou vztahy v rodině vyrovnané, za dominantní lze označit matku.

Po neúspěchu při opravných zkouškách navštívila dívka výchovného poradce. Seznámila ho se svými problémy s nealkoholovou drogou, projevila vůli proti své závislosti bojovat a požádala jej o radu. Z rozhovoru také vyplynula informace, že k droze dovedl dívku její první chlapec, s nímž se však již nestýká, nicméně problémy s drogou přetrvávají.

Navržené řešení: Výchovný poradce se sešel s dívčinými rodiči. Důvodem špatných studijních výsledků byli velmi překvapeni a zdrceni, o problematice drog mají zkreslené představy. Proto jim poradce doporučil konzultaci u psychiatra v AT ambulanci, aby získali komplexnější poznatky o drogové závislosti a její dlouhodobé léčbě. Rodiče prokázali odhodlání podpořit dceřino léčení.

Výchovný poradce seznámil dívku s možnými způsoby řešení a zprostředkoval jí návštěvu u odborníka psychiatra v AT ambulanci. Při další schůzce dívka seznámila poradce se zvoleným řešením - postoupí dobrovolnou hospitalizací na psychiatrickém oddělení za účelem detoxikace a následný tříměsíční pobyt v terapeutické komunitě pro drogově závislé.

Výchovný poradce vzhledem k uvedenému řešení i k odhodlání dívky vyléčit se navrhl ředitelství školy přerušit dívčino studium najeden rok s nutností opakovat 3. ročník. Tento návrh dívka i její rodiče uvítali a ztotožnili se s ním.

Výchovný poradce ve vztahu k volbě povolání:

- informační činnost týkající se výběru dalšího studia nebo jiné formy přípravy na povolání žáků,
- poskytuje informace o jednotlivých typech škol, požadavcích a předpokladech přijetí,
- provádí administrativní činnosti s tím související, sběr přihlášek ke studiu, exkurze, odborné přednášky, besedy a individuální konzultace pro žáky a jejich rodiče,
- úzce kooperuje s rodiči, školním metodikem prevence, školním psychologem, speciálním pedagogem, s třídními učiteli a ostatními pedagogy při dlouhodobé profesní orientaci žáků školy a systematickém sledování a hodnocení jejich vývoje,
- úzce kooperují s Informačními a poradenskými středisky, spolupracují s lékaři, klinickými psychology a dalšími odborníky či institucemi.

Přestože je na školách považována činnost výchovného poradce za jednu z nejdůležitějších, výchovní poradci jsou souběžně s poradenskými službami zatíženi vyučovací povinnostmi, dále vykonávají velké množství administrativní práce, včetně kontroly správnosti vyplněných přihlášek a vedení nástěnek, což se negativně odráží v časové kapacitě, kterou mohou následně věnovat individuálnímu poradenství.

V současnosti je mnohdy hlavní náplní práce výchovných poradců řešení výchovných problémů žáků, zatímco poradenství zaměřené na profesní a vzdělávací orientaci je mnohdy okrajovou činností. Čas, který této práci věnují, je závislý na velikosti školy a pohybuje se v rozmezí od 3 do 10 hodin týdně. Jako nejčastější náplň své práce uvádějí poskytování informací o možnostech studia, informací o studijních oborech, přípravu na přijímací řízení a zjišťování předpokladů žáků pro studium.

Školní metodik prevence

Školní metodik prevence sleduje a řeší projevy sociálně patologických jevů u žáků (záškoláctví, závislosti, násilí, vandalizmus, sexuální zneužívání, prekriminální a kriminální chování, šikana a další). V případě, že na škole nepůsobí školní psycholog, pomáhá řešit výchovné a výukové problémy. Může se také podílet na kariérovém poradenství.

Školní psycholog

Školní psycholog provádí kariérové poradenství a pedagogicko-psychologickou diagnostiku v souvislosti s profesní orientací žáků, především ve spolupráci s výchovným poradcem, třídními učiteli a učiteli, vyučujícími předměty zaměřené na volbu povolání. Školní psycholog disponuje potřebnými odbornými znalostmi, zázemím a zpravidla má větší časovou kapacitu pro řešení individuálních problémů žáků než výchovný poradce.

Školní speciální pedagog

Úkolem speciálního pedagoga je výchova a vzdělávání handicapovaných dětí a jejich integrace mezi děti nepostížené. Může pracovat buď přímo jako učitel znevýhodněných dětí, nebo se uplatňuje v poradnách pro rodiče, ve zdravotních zařízeních, v rehabilitačních centrech.

Pracuje-li speciální pedagog jako učitel, je jeho náplň práce obdobná jako u každého jiného učitele. Poněvadž vyučuje děti určitým způsobem postižené, liší se jeho vyučovací činnosti především přizpůsobením vyučovacích metod druhu postižení žáků a používáním speciálních metod pro kompenzaci příslušného postižení.

Odborná kvalifikace poradenských pracovníků je stanovena zákonem č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů a splnění dalších kvalifikačních požadavků vyhláškou č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariéřním systému pedagogických pracovníků.

Školní poradenská pracoviště

Vznikla v rámci projektu VIP Kariéra v roce 2005 (v současné době fungují na 110 školách). Jsou tvořena školním psychologem a (nebo) školním speciálním pedagogem, výchovným poradcem, školním metodikem prevence a jejich konzultačním týmem složeným z vybraných pedagogů školy.

Poradenská pracoviště poskytují své služby všem žákům zapojených škol i jejich rodičům a pedagogicko-psychologickou podporu jednotlivým učitelům a pedagogickým sborům. Tato experimentální pracoviště by měla přiblížit poradenské

a psychologické služby psychologů a speciálních pedagogů žákům a učitelům a provázat služby kariérového poradenství se vzděláváním a poskytováním informací potřebných pro volbu povolání. Výstupem projektu by měl být návrh strategie dalšího vývoje školních poradenských služeb včetně kariérového poradenství v České republice.

Pedagogicko-psychologické poradny

Pedagogicko-psychologické poradny (PPP) poskytují kromě jiného také pomoc žákům a rodičům při volbě studijního a profesního uplatnění po absolvování základní, nebo střední školy, tj. posouzení intelektových a osobnostních předpokladů pro studium, poradenská pomoc při výběru vhodného studijního nebo učebního oboru, zaměstnání, informace o školách a další služby. Pedagogicko-psychologické poradny jsou jedním z hlavních partnerů škol při zabezpečování kariérového poradenství.

Speciálně pedagogická centra

Speciálně pedagogická centra poskytují poradenské služby žákům se zdravotním postižením a žákům se zdravotním znevýhodněním integrovaným v běžných školách. Poradenské služby jsou poskytovány ambulantně na pracovišti centra a návštěvami pedagogických pracovníků centra na školách, případně v rodinách a v zařízeních, která o tyto žáky pečují.

Informační a poradenská střediska při úřadech práce

Cílem kariérového poradenství na úřadech práce je poskytování odborných informačních a poradenských služeb nezbytných k profesní orientaci v návaznosti na pracovní uplatnění vzhledem k aktuálnímu i předpokládanému vývoji trhu práce.

Poradenské služby jsou diferencované v závislosti na individualitě klienta a jeho problému a musí zohledňovat zvláštnosti daného regionu. Formou individuální (rady, konzultace, diagnostický rozhovor atd.) a skupinové práce (přednášky, besedy, diskuse, promítání, exkurze, sociální výcvik aj.) se orientují především na žáky základních a středních škol a další specifické skupiny klientů, a to bez ohledu na to, zda se jedná o evidované uchazeče a zájemce o zaměstnání či nikoliv.

Klientelu poraden úřadů práce obvykle tvoří: občané, uchazeči nebo zájemci o zaměstnání; občané, mladiství i dospělí, kteří hledají informace o vzdělávání; rodičovská veřejnost; zaměstnavatelé, podnikatelé; profesní komory, odborové svazy; pracovníci úřadů práce; školské a ostatní vzdělávací instituce; zájmové a charitativní organizace; zdravotnická zařízení; další subjekty související s volbou povolání a zaměstnání.

Důležitá je skutečnost, že všechny služby IPS ÚP jsou poskytovány klientům bezplatně.

Kariérové poradenství na úřadech práce:

- seznamuje klienty s podmínkami práce v co nejširším počtu povolání;
- poskytuje žákům a mladistvým, kteří nejsou dosud zaměstnání, informace pro volbu druhu vzdělání nebo profesní přípravy s přihlédnutím k jejich schopnostem, způsobilosti, zájmům a možnostem zaměstnání;
- poskytuje mladistvým, kteří opustili předčasně školu, informace o jiných možnostech získání kvalifikace;
- informuje zaměstnané osoby o možnostech další profesní přípravy a o podmínkách změny povolání nebo dalšího kvalifikačního růstu.

IPS ÚP jsou vybavena řadou jinde nedostupných informačních materiálů, které jsou průběžně doplňovány a aktualizovány. Mezi přístupné informační materiály patří:

- komplexní přehledy možností studia na středních školách, středních odborných učilištích a učilištích v daném regionu i v rámci celé ČR, nástavbového studia, vyššího odborného a vysokoškolského studia, studia na jazykových školách, možnostech dálkového či večerního studia;
- podrobné materiály o školách a oborech v regionu;
- charakteristiky profesí s informacemi o obsahu pracovních činností, používaných pracovních prostředcích, objektech práce a pracovním prostředí, požadavcích na uchazeče (potřebném vzdělání a zdravotních nárocích) atd.;
- počítačový test zájmové orientace, který pomůže při výběru povolání podle zájmů klienta a může tak usnadnit rozhodování o budoucím povolání;
- informace o perspektivách uplatnění po ukončení vzdělání, videoklipy nejvíce frekventovaných povolání;
- informace o možnostech, způsobech a technikách hledání zaměstnání;
- videoklipy s návody, jak postupovat během přijímacího řízení na novou pracovní pozici;
- základní informace o personálních agenturách;
- informace o možnostech hledání zaměstnání prostřednictvím inzerátů v hromadných sdělovacích prostředcích, včetně internetu;
- základní informace o možnostech pracovních pobytů a brigád v zahraničí;
- informace o úřadech práce, situaci na trhu práce, o podmínkách zařazení do evidence uchazečů o zaměstnání, právech a povinnostech nezaměstnaného.

6.5 Volba povolání v kurikulárních dokumentech

Volba povolání u nás nikdy nebyla na základních školách vyučována jako samostatný povinný předmět. Některá témata vztahující se k této oblasti byla zařazena do vyučování občanské výchovy, rodinné výchovy nebo praktických činností. V roce 2001 rozhodlo MŠMT metodickým pokynem o zařazení vzdělávací oblasti Výchova k volbě povolání do všech vzdělávacích programů pro základní školy.

K významné změně následně dochází v roce 2005, kdy vstupuje v platnost nový školský zákon (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání), který s sebou přinesl celou řadu kurikulárních změn, z nichž nejpodstatnější je vyšší autonomie škol při utváření vzdělávací nabídky. Hlavní symboly reformy českého školství představují rámcové vzdělávací programy a školní vzdělávací programy.

Rámcové vzdělávací programy:

- vycházejí z nové strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě;
- vycházejí z koncepce celoživotního učení;

- formulují očekávanou úroveň vzdělání stanovenou pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání;
- podporují pedagogickou autonomii škol a profesní odpovědnost učitelů za výsledky vzdělávání.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) vychází z nových principů kurikulární politiky státu, které jsou zformulovány v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize). RVP ZV vymezuje závazný rámec pro základní vzdělávání, na jehož základě jednotlivé školy vytvářejí své školní vzdělávací programy (ŠVP).

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je v RVP ZV orientačně rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí. Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory:

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk)
- Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)
- Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)
- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
- Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)
- Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
- Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

Přípravě žáků na volbu povolání se věnuje samostatný tematický okruh Svět práce (součást vzdělávací oblasti Člověk a svět práce), který svým pojetím navazuje na vzdělávací oblast Výchova k volbě povolání, povinně zařazenou do předešlých vzdělávacích programů (např. Základní škola, Obecná škola, Národní škola aj.).

Vzdělávací oblast Člověk a svět práce utváří a rozvíjí u žáků potřebné klíčové kompetence pro volbu povolání tím, že je vede k:

- pozitivnímu vztahu k práci;
- chápání práce a pracovní činnosti jako příležitosti k seberealizaci, sebeaktualizaci a k rozvíjení podnikatelského myšlení;
- orientaci v různých oborech lidské činnosti, formách fyzické a duševní práce;
- osvojení potřebných poznatků a dovedností významných pro volbu vlastního profesního zaměření, pro další životní a profesní orientaci a pro uplatnění na trhu práce.

Minimální časová dotace určená pro vzdělávací oblast Člověk a svět práce činí pro 2. stupeň (6. až 9. ročník) tři vyučovací hodiny. Tematický okruh Svět práce je povinný pro všechny žáky v plném rozsahu a vzhledem k jeho zaměření na výběr budoucího povolání je doporučeno jeho zařazení do nejvyšších ročníků 2. stupně.

Kontrolní otázky

1. Vysvětlete pojmy: profesní (profesionální) orientace, volba povolání, prvotní volba povolání, výchova k volbě povolání, kariérové poradenství.
2. Jaké lze spatřovat problémy volby povolání u žáků na konci ZŠ? Uveďte vlastní zkušenosti a postřehy.
3. Popište systém kariérového poradenství (školský poradenský systém, poradenský systém resortu práce a sociálních věcí).
4. Jakou roli v kariérovém poradenství hraje výchovný poradce, pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra?
5. Jaké služby poskytují úřady práce a informační a poradenská střediska při úřadech práce?
6. Jakým způsobem je volba povolání zahrnuta v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání?

Úkoly pro samostudium:

1. Vyhledejte Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a vypracujte hlavní očekávané výstupy, učivo a hodinovou dotaci Světa práce. Doporučený zdroj: RVP ZŠ.
2. Vyhledejte rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělání. Jakým způsobem zpracovává oblast volby povolání?
3. Zamyslete se nad vlastními zkušenostmi a postřehy se službami výchovného poradce (či dalších pracovníků) a PPP (případně SPC).

Souhrn

Rozhodování žáků o volbě povolání na konci základní školy představuje závažnou etapu v celoživotním procesu profesní orientace. Kariérové poradenství představuje institucionalizovaný systém poradenských služeb, jejichž cílem je pomáhat jednotlivcům při rozhodování o profesní a vzdělávací orientaci v kterékoliv fázi jejich života. Služby kariérového poradenství poskytuje v ČR celá řada subjektů. Nejvíce jich pracuje v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (školský poradenský systém) a v resortu Ministerstva práce a sociálních věcí (poradenský systém v resortu práce a sociálních věcí). Ve škole má kariérové poradenství na starosti výchovný poradce. V současné době je vzdělávací oblast Výchova k volbě povolání zařazena do všech vzdělávacích programů pro základní školy.

Literatura

Použitá literatura a zdroje:

LAZAROVÁ, Bohumíra. *Netradiční role učitele: o situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. 2., upr. vyd. Brno: Paido, 2008. 69 s. ISBN 978-80-7315-169-0.

Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/>

NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství: struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 159 s. ISBN 80-7178-197-5.

OPEKAROVÁ, Olga. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. 64 s. ISBN 978-80-86723-35-8.

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních ve změně 116/2011 Sb. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z:

<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=59741&fulltext=&nr=72~2F2005&part=&name=&rpp=15#local-content>

HLAĎO, Petr. Volba povolání. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.vychova-vzdelavani.cz>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha, 2005. [online]. [citováno 2012-07-15]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

Doporučená literatura a zdroje:

ŠÍMOVÁ, Barbora, ČERNÝ, Jiří a ŠUSTROVÁ, Magda. *Kariérové poradenství na středních školách*. V Tribunu EU vyd. 1. Brno: Tribun EU, 2012. 136 s. ISBN 978-80-263-0238-4.

Školní poradenské pracoviště. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://spp.ippp.cz/index.html>

Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků ve změně 412/2006 Sb. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z:

<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=60323&fulltext=&nr=317~2F2005&part=&name=&rpp=15#local-content>

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních ve změně 116/2011 Sb. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z:

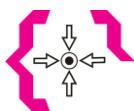
<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=59741&fulltext=&nr=72~2F2005&part=&name=&rpp=15#local-content>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. [online]. [citováno 2012-07-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=58473&fulltext=&nr=563~2F2004&part=&name=&rpp=15#local-content>

ZAPLETALOVÁ, Jana, ed. a VAŇKOVÁ, Hana, ed. *Kariérové poradenství - přítomnost a budoucnost*. Vyd. 1. Praha: IPPP, ©2006. 276 s. ISBN 80-86856-21-6.

7 INTEGRACE ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI

Cíle

V posledním bloku si ve stručnosti představíme problematiku vzdělávání (integrace) žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Vymezíme si okruh žáků spadajících do kategorie „žák se speciálními vzdělávacími potřebami“, možnosti vzdělání těchto žáků. Ve druhé části se zaměříme na integraci těchto žáků, tvorbu individuálního vzdělávacího plánu a činnosti asistenta pedagoga.

Časová náročnost

3 hodiny

Pojmy k osvojení

- speciální vzdělávací potřeby (zdravotní postižení, zdravotní znevýhodnění, sociální znevýhodnění)
- způsoby výuky žáka se SVP (individuální integrace, skupinová integrace, speciální školy)
- integrace
- vyhláška č.73/2005 Sb.
- výhody a nevýhody integrovaného vzdělávání
- individuální vzdělávací plán
- asistent pedagoga

7.1 Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Speciální vzdělávací potřeby

Za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami jsou dle § 16 školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání) považovány osoby:

- A. se zdravotním postižením (tělesným, zrakovým, sluchovým, mentálním, autismem, vadami řeči, souběžným postižením více vadami, vývojovými poruchami učení nebo chování),

B. se zdravotním znevýhodněním (zdravotním oslabením, dlouhodobým onemocněním a lehčími zdravotními poruchami vedoucími k poruchám učení a chování),

C. se sociálním znevýhodněním:

- a. z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením,
- b. ohrožení sociálně patologickými jevy,
- c. s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou,
- d. žáci v postavení azylantů a účastníků řízení o udělení azylu.

Pro úspěšné vzdělávání žáků je třeba všemi formami podporovat podnětné a vstřícné školní klima. Nezbytná je odborná připravenost pedagogů tak, aby bylo žákům umožněno rozvíjet jejich vnitřní potenciál, dovednosti i znalosti, které povedou k jejich dobré uplatnitelnosti na trhu práce a sociální integraci.

Výuka musí vždy respektovat individuální vzdělávací potřeby žáka a může se uskutečňovat **čtyřmi způsoby**:

1. formou individuální integrace do běžné třídy v běžné škole,

Integrace neznámá pouhé administrativní zařazení těchto žáků mezi ostatní vrstevníky, předpokládá především zajištění vhodných podmínek pro jejich vzdělávání v běžných školách, včetně zabezpečení kvalifikované speciálně pedagogické péče, podle potřeby případně asistenta pedagoga, přijetí integrovaného žáka spolužáky, spolupráce s rodinou a potřebné materiální vybavení.

2. formou skupinové integrace v samostatných třídách, odděleních nebo studijních skupinách s upravenými vzdělávacími programy,

Zřizování tříd, oddělení nebo skupin při běžných základních školách odpovídá současnému světovému trendu o nenásilné integraci žáků se zdravotním postižením. Tyto třídy jsou zřizovány především pro žáky se specifickými poruchami učení a chování, případně i pro žáky se smyslovými vadami, tělesným a mentálním postižením. Zřízení těchto tříd předpokládá zajištění vhodných podmínek vzdělávání – především kvalifikované speciálně pedagogické péče, podle potřeby asistent pedagoga, snížený počet žáků (§ 10 vyhlášky č. 73/2005), nezbytné materiální a technické vybavení. U žáků bude docházet k postupné a plynulé integraci do kolektivu a pracovního tempa běžné školy.

Žáci se mohou vzdělávat podle vzdělávacích plánů vycházejících ze školních vzdělávacích programů příslušných škol nebo podle přílohy RVP upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením nebo v případě potřeby podle IVP.

3. ve školách samostatně zřízených pro tyto žáky (speciální školy),

Pro žáky se smyslovým a tělesným postižením nebo se souběžným postižením více vadami jsou zřízeny a i nadále mohou být zřizovány základní školy pro daný typ zdravotního postižení, které zajišťují nezbytné podmínky pro vzdělávání těchto žáků. Jedná se především o speciálně pedagogické působení všech pedagogických pracovníků, speciálně pedagogické metody a formy práce, snížený počet žáků ve třídách (§ 10 vyhlášky č. 73/2005), materiálně technické vybavení, bezbariérovost školního prostředí a další podmínky, které upravuje v RVP ZV.

Žáci se mohou vzdělávat podle školního vzdělávacího programu, který je zpracován podle RVP ZV (kapitola č. 8) nebo jeho přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

4. kombinací výše uvedených způsobů.

Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je podporováno v dokumentech rámcových vzdělávacích programů (RVP):

- doporučují přizpůsobit ve školních vzdělávacích programech (ŠVP) vzdělávací obsah a formu výuky pro tyto žáky tak, aby odpovídal jejich potřebám a možnostem (např. stanovit odlišné délku vyučovací hodiny),
- do ŠVP se mohou zařadit speciální předměty odpovídající potřebám žáků (např. znakový jazyk, logopedická péče, práce s optickými pomůckami, zdravotní tělesná výchova, komunikační a sociální dovednost)
- umožňuje ve výuce využívat různé didaktické a kompenzační pomůcky, speciální učebnice a výukové programy,
- doporučují uplatňovat princip individualizace vzdělávacího procesu,
- zohledňovat druh, stupeň a míru postižení nebo znevýhodnění při hodnocení výsledků vzdělávání,
- odstraňovat architektonické bariéry a provádět potřebné úpravy školního prostředí,
- spolupracovat s rodiči nebo zákonnými zástupci žáka, školskými poradenskými zařízeními a odbornými pracovníky školního poradenského pracoviště,
- umožnit v případě potřeby působení asistenta pedagoga ve třídě nebo studijní skupině.

7.2 Integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Integraci můžeme definovat jako přístupy a způsoby zapojení žáků se zvláštními vzdělávacími potřebami do hlavních proudů vzdělávání a do běžných škol.

Podmínky, formy a zabezpečení integrovaného vzdělávání ve škole řeší v současné době vyhláška č.73/2005 Sb. v platném znění o vzdělávání dětí žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí žáků a studentů mimořádně nadaných.

Integrovaným žákům bývá obvykle (nemusí být však nutnou podmínkou) poskytována také speciálně pedagogická péče ve formě nápravné reedukace (probíhá podle IVP). Tato nápravná péče bývá žákům obvykle poskytována vyškolenými pedagogy školy, do níž žák dochází, a to v čase mimo běžnou vyučovací dobu.

Výhodou integrovaného vzdělávání podle Sauerové (<http://www.pppnj.cz>) je:

- příprava na dospělý život v běžném prostředí,
- kvalitnější vzdělávání v důsledku vyšších nároků v běžném prostředí,
- společné dospívání vrstevníků,
- efektivní využívání zdrojů (speciální pedagogové a další odborníci, speciální pomůcky),
- rozvoj přátelství dětí se speciálními vzdělávacími potřebami s ostatními vrstevníky,
- snazší přijímání rozdílů,
- práce v týmu (učitelé běžné školy, speciální pedagogové, rodiče, případně asistent),
- individuální přístup,

- větší zapojení rodičů.

Ale pozor, integrace:

- neznamená pouhé umístění žáka se speciálními vzdělávacími potřebami (dále SVP) do běžné třídy, bez podpory a služeb, které potřebuje, aby mohlo mít úspěch,
- neznamená vzdát se kvalitních speciálních metod výuky, které žák potřebuje pro vzdělání,
- neznamená přehlížení silných stránek, potřeb, preferencí a zájmů jednotlivých žáků se SVP,
- nefunguje, když od učitele očekáváme, že bude žáka se SVP i ostatní žáky třídy učit kvalitně bez potřebné metodické a legislativní podpory,
- nefunguje, když chceme, aby se všichni žáci učili tytéž věci, ve stejnou dobu a stejným způsobem.

7.3 Individuální vzdělávací plán a asistent pedagoga

Vzdělávání integrovaného žáka se má uskutečňovat podle **individuálního vzdělávacího plánu**. Je to dohoda, pracovní materiál, která vzniká na základě spolupráce mezi učitelem, žákem a jeho zákonným zástupcem. Je sestaven podle individuálních možností žáka a měl by vycházet z následujících zásad (Sauerová, <http://www.pppnj.cz>):

- shrnuje současnou úroveň dovedností a schopností dítěte,
- stanovuje cíle vzdělávání v jednotlivých výukových předmětech, ve shodě s jeho typem postižení,
- stanovuje strategii postupu při vzdělávání, obsahuje způsoby, jak průběžně kontrolovat a hodnotit výsledky nebo pokroky žáka,
- zahrnuje i speciální pomůcky a služby (počet žáků ve třídě, pomoc asistenta pedagoga.), které jsou nutné k dosažení stanovených cílů,
- sestavuje se na celý školní rok, je-li to třeba, je možné jej v průběhu roku aktualizovat, přizpůsobovat aktuálním potřebám žáka,
- IVP by měl být vypracován pro všechny předměty, kterých se postižení žáka týká,
- vypracovává se ve spolupráci se školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem žáka, obsahovou náplň IVP řeší § 6 odst. 4 vyhlášky č. 73/2005.

Doporučená rámcová struktura individuálního vzdělávacího programu (příloha Směrnice MŠMT k integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení č.j.: 13 710/2001-24)

Jméno žáka:

Datum narození:

Škola:

Třída:

Vyšetření dne: (závěr vyšetření je přílohou IVP)

Kontrolní vyšetření dne: (závěr vyšetření je přílohou IVP)

Učební dokumenty: (určení je třeba zejména v případě žáka s mentálním postižením)

Vyučovací předmět: (konkrétní cíle, úprava organizace výuky, časové a obsahové rozvržení učiva, forma zadávání úkolů, způsob hodnocení a klasifikace, pedagogické postupy, organizace závěrečných zkoušek apod.)

Speciálně pedagogická a psychologická péče: (konkrétní určení a rozsah péče podle druhu postižení žáka a jeho vzdělávacích potřeb, organizace a způsob jejího zabezpečení, poskytovatel)

Nezbytné kompenzační a učební pomůcky, vybavení, učebnice, učební texty apod. včetně zdůvodnění:

Návrh případného snížení počtu žáků ve třídě včetně zdůvodnění:

Účast dalšího pedagogického pracovníka, tlumočnicka znakového jazyka, dalšího pracovníka včetně zdůvodnění:

Předpoklad navýšení finančních prostředků:

Další důležité informace:

Spolupráce se zákonnými zástupci: (domácí příprava, doporučené aktivity žáka ve volném čase, požadavek na lékařské vyšetření apod.)

Podíl žáka na řešení problému:

Jmenovité určení pracovníka poradenského zařízení spolupracujícího se školou:

Na vypracování IVP se podíleli: (vypsat příslušné spolupracující účastníky):

Datum:

Podpisy ředitele školy, třídního učitele, vyučujícího, zákonného zástupce, odpovědného pracovníka poradenského zařízení, případně též žáka:

Asistent pedagoga

Charakter specifických vzdělávacích potřeb integrovaného žáka (těžké formy specifické poruchy učení nebo chování) může vyžadovat natolik individuální přístup, že neumožňuje vyučujícímu věnovat se v potřebné míře žákovi i ostatním dětem ve třídě. V těchto situacích je ve třídě nutná přítomnost další osoby – asistenta pedagoga. Ten pracuje ve třídě vždy na základě posouzení a doporučení odborného pracoviště (PPP, SPC) a se souhlasem ředitele školy.

Asistent pedagoga je veden učitelem a pracuje podle jeho pokynů. Účastní se aktivně sestavování IVP. Je třeba, aby měl k dispozici potřebné pomůcky, byl seznámen s dítětem a jeho rodinou, se speciálními potřebami dítěte. Poskytuje

pomoc se sociální adaptací žáka v novém prostředí, pomoc při získávání pracovních návyků, při trénování soustředěnosti, při vytvoření struktury vyučovacích hodin. Asistent po dohodě s učitelem pracuje ve třídě s integrovaným žákem i s ostatními žáky.

Pokud není přímo zaměstnanec školy, musí mít alespoň středoškolské vzdělání, pedagogické vzdělání není podmínkou, ale je výhodou.

Kontrolní otázky

1. Charakterizujte speciální vzdělávací potřeby, druhy těchto potřeb a příslušnou legislativu.
2. Jaké existují způsoby výuky žáka se SVP?
3. Charakterizujte integraci žáka se SVP.
4. Co je individuální vzdělávací plán, kdy a pro koho je zpracováván, kdo se na jeho vypracování podílí?
5. Kdo je asistent pedagoga?

Úkoly pro samostudium

1. Vyhledejte a prostudujte příslušnou legislativu upravující vzdělávání žáků se SVP. Doporučené zdroje: školský zákon, vyhláška 72/2005 Sb., směrnice MŠMT k integraci dětí a žáků se SVP.
2. Zamyslete se nad možnými výhodami i nevýhodami integrace žáka se SVP do běžné školy.

Souhrn

Za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami jsou dle školského zákona považovány osoby se zdravotním postižením, se zdravotním znevýhodněním a se sociálním znevýhodněním. Integraci můžeme definovat jako přístupy a způsoby zapojení žáků se zvláštními vzdělávacími potřebami do hlavních proudů vzdělávání a do běžných škol. Vzdělávání integrovaného žáka se má uskutečňovat podle individuálního vzdělávacího plánu. Ve škole může být přítomen asistent pedagoga, který pracuje ve třídě vždy na základě posouzení a doporučení odborného pracoviště (PPP, SPC) a se souhlasem ředitele školy.

Literatura

Použité zdroje:

Národní ústav odborného vzdělávání. Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na středních školách. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/vzdelavani-zaku-se-specialnimi-vzdelavacimi-potrebami-na>

SAUEROVÁ, Marie. Integrace. Pedagogicko-psychologická poradna v Novém Jičíně. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.pppnj.cz/Stranky/integrace.aspx>

Směrnice MŠMT k integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení č.j.: 13 710/2001-24 ze dne 6.6.2002. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/smernice-msmt-k-integraci-deti-a-zaku-se-specialnimi-vzdelavacimi-potrebami-do-skol-a-skolskych-zarizeni>

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných ve změně vyhlášky č. 147/2011 Sb. [online]. [citováno 2012-07-15]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=59742&fulltext=&nr=73~2F2005&part=&name=&rpp=15#local-content>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. [online]. [citováno 2012-07-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

Doporučená literatura a zdroje:

MATĚJČEK, Zdeněk a KLÉGROVÁ, Jarmila. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Vyd. 2., aktualiz. a upr., V Portálu 1. Praha: Portál, 2011. 342 s. ISBN 978-80-262-0000-0

VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. 430 s. ISBN 80-246-1074-4.

Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků ve změně 412/2006 Sb. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=60323&fulltext=&nr=317~2F2005&part=&name=&rpp=15#local-content>

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. [online]. [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=58473&fulltext=&nr=563~2F2004&part=&name=&rpp=15#local-content>

8 SOUHRN KONTROLNÍCH OTÁZEK A ÚKOLŮ K SAMOSTUDIU

Kontrolní otázky

1. Jmenujte důvody zvýšeného zájmu o poradenství.
2. Dle vlastních slov definujte poradenství a uveďte jeho cíle.
3. Jaké rozeznáváme oblasti poradenské činnosti a kam spadá výchovné poradenství?
4. Jaké jsou fáze poradenského procesu?
5. Jaké jsou podoby terapeutického zásahu? Jmenujte a stručně vysvětlete pojmy.
6. Uveďte konkrétní příklady jednotlivých poradenských aktivit (informační, zprostředkovatelská, diagnostická, výcvikové, komplexní intervence).
7. Jmenujte zásady poradenské práce.
8. Vysvětlete 5 nedůležitějších zásad poradenství: terapeutická atmosféra, záruka klientovy svobody, klientova cesta k zodpovědnosti, záruka přijetí klienta poradcem, záruka důvěrnosti poradenského procesu.
9. Jakých chyb se může poradce v poradenské práci dopustit?
10. Jaké jsou kompetence pro práci poradce? Zkuste vymyslet další kromě výše uvedených.
11. Co je to syndrom vyhoření a jaké má fáze?
12. Jaké jsou možnosti (zásady) prevence stresu a syndromu vyhoření v pomáhajících profesích?
13. Co označuje pojem duševní hygiena?
14. Jaké jsou hlavní etické zásady v poradenství?
15. Jaké jsou hlavní zásady etického kodexu výchovných pracovníků?
16. Kdy můžeme datovat počátky poradenství ve světě a s jakými jmény jsou spojeny?
17. Kdy na našem území vzniká poradenství pro volbu povolání a s jakým významným odborníkem je spjato?
18. Jaký byl význam poraden pro volbu povolání do poloviny 20. století a jaký byl jejich vývoj po druhé světové válce?
19. Kdy na našem území vznikají první dětské psychologické poradny a jaké byly jejich činnosti?
20. Od kdy jsou na našem území zřizovány krajské odborné psychologické poradny (výchovná pracoviště)?
21. Kdy a proč byla na školách zavedena pozice výchovného poradce?
22. Kdy byla zřízena speciálně-pedagogická centra a střediska výchovné péče?
23. Jak byste definovali pedagogicko-psychologické poradenství, jakými problémovými okruhy se zabývá a jaké jsou jeho současné znaky?

24. Představte systém pedagogicko-psychologického poradenství v ČR.
25. Shrňte činnosti pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogického centra a střediska výchovné péče.
26. Vysvětlete pojmy: profesní (profesionální) orientace, volba povolání, prvotní volba povolání, výchova k volbě povolání, kariérové poradenství.
27. Jaké lze spatřovat problémy volby povolání u žáků na konci ZŠ? Uveďte vlastní zkušenosti a postřehy.
28. Popište systém kariérového poradenství (školský poradenský systém, poradenský systém resortu práce a sociálních věcí).
29. Jakou roli v kariérovém poradenství hraje výchovný poradce, pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra?
30. Jaké služby poskytují úřady práce a informační a poradenská střediska při úřadech práce?
31. Jakým způsobem je volba povolání zahrnuta v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání?
32. Charakterizujte speciální vzdělávací potřeby, druhy těchto potřeb a příslušnou legislativu.
33. Jaké existují způsoby výuky žáka se SVP?
34. Charakterizujte integraci žáka se SVP.
35. Co je individuální vzdělávací plán, kdy a pro koho je zpracováván, kdo se na jeho vypracování podílí?
36. Kdo je asistent pedagoga?

Úkoly pro samostudium

1. Vyhledejte a vypracujte charakteristiku současné rodiny, doplňte o vlastní zkušenosti a postřehy. Doporučené zdroje: Kraus, 2008.
2. Zamyslete se nad tím, k čemu mohou vést chyby a nerespektování zásad poradenské práce (ve vztahu k sobě samému, ve vztahu ke klientovi, případně ke spolupracovníkům, k zaměstnavateli). Doporučený zdroj: Novosad, 2000.
3. Vyhledejte 3 nejdůležitější zásady komunikace s klientem dle C. R. Rogerse. Doporučený zdroj: Rogers, 1998.
4. Vyhledejte podrobnosti k supervizím – jakým způsobem mohou předcházet stresu a syndromu vyhoření? Jaké další funkce plní (zejména ve vztahu ke konkrétní profesi)? Doporučený zdroj: internet.
5. Vyhledejte a zpracujte základní charakteristiku, cíle a činnost Institutu pedagogicko-psychologického poradenství. Vyhledejte na jejich webových stránkách studii či článek, který Vás zajímá, a stručně zpracujte. Doporučený zdroj: webové stránky institutu.

6. Vyhledejte a projděte si webové stránky Národního ústavu pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. Doporučený zdroj: webové stránky ústavu.
7. Vyhledejte a prostudujte si legislativu zabývající se PPP, SPC. Doporučený zdroj: vyhláška 72/2005 Sb.
8. Vyhledejte a prostudujte si legislativu zabývající se činnostmi a službami SVP. Doporučené zdroje: zákon č. 109/2002 Sb. a vyhláška č. 458/2005 Sb.
9. Vyhledejte Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a vypracujte hlavní očekávané výstupy, učivo a hodinovou dotaci Světa práce. Doporučený zdroj: RVP ZŠ.
10. Vyhledejte rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělání. Jakým způsobem zpracovává oblast volby povolání?
11. Zamyslete se nad vlastními zkušenostmi a postřehy se službami výchovného poradce (či dalších pracovníků) a PPP (případně SPC).
12. Vyhledejte a prostudujte příslušnou legislativu upravující vzdělávání žáků se SVP. Doporučené zdroje: školský zákon, vyhláška 72/2005 Sb., směrnice MŠMT k integraci dětí a žáků se SVP.
13. Zamyslete se nad možnými výhodami i nevýhodami integrace žáka se SVP do běžné školy.

Autor: Mgr. et Mgr. Stanislava Hoferková, Ph.D.

Vydání: první

Vydala: Univerzita Hradec Králové v roce 2014

Stran: 66

